

**ÇAĞDAŞ İRAK ROMANCILIĞI
VE HİKÂyecİLİĞİ**

Tuğba ERDEM

**Yüksek Lisans Tezi
Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Doç. Dr. İlknur EMEKLİ
2019**

Her Hakkı Saklıdır

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Tuğba ERDEM

ÇAĞDAŞ İRAK ROMANCILIĞI VE HİKÂYECİLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. İlknur EMEKLİ**

ERZURUM – 2019

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

10.05.2019

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Çağdaş Irak Romancılığı ve Hikâyeciliği" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim *.

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezimin makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

10.05.2019

Tuğba ERDEM

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

.....
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

F-83/00/22.12.2016

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. İlknur EMEKLİ danışmanlığında, Tuğba ERDEM tarafından hazırlanan bu çalışma 10 / 05 / 2019 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof.Dr. Süleyman TÜLÜCÜ

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Nurullah YILMAZ

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. İlknur EMEKLİ

İmza:

Prof. Dr. Sait UYLAŞ
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
KISALTMALAR DİZİNİ	IV
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....	V
ÖNSÖZ.....	VI
GİRİŞ	1
I. XX. YÜZYIL IRAK'INA GENEL BAKIŞ VE ARAP ROMANCILIĞI.....	1
A. XX. Yüzyılda Irak'ın Fiziki ve Beşeri Coğrafyası, Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı.....	1
II. IRAK TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ	3
BİRİNCİ BÖLÜM	
ARAP ROMANCILIĞI VE HİKÂYECİLİĞİ	
1.1. ROMAN NEDİR?	6
1.2. HİKÂYE NEDİR?.....	9
1.3. XX. YÜZYIL VE SONRASINDA ROMAN VE HİKÂYE	13
1.4. ARAP ROMANCILIĞI VE HİKÂYECİLİĞİ.....	15
İKİNCİ BÖLÜM	
IRAK ROMANCILIĞI VE HİKÂYECİLİĞİ	
2.1. IRAK ROMANCILIĞI VE HİKÂYECİLİĞİ	22
SONUÇ.....	52
KAYNAKÇA	53
ÖZGEÇMİŞ.....	57

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇAĞDAŞ İRAK ROMANCILIĞI VE HİKÂyecİLİĞİ

Tuğba ERDEM

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İlknur EMEKLİ

2019, 57 sayfa

Jüri: Doç. Dr. İlknur EMEKLİ (Danışman)
Prof. Dr. Süleyman TULÜCÜ
Doç. Dr. Nurullah YILMAZ

Roman, hayatı her yönüyle geniş olarak kavrayan ve her şeyi bir akış, değişme ve gelişme olarak his ve idrak eden bir duyuş ve görüş tarzının ifadesidir. Arap romanının ortaya çıkışında iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan biri Arapların Avrupa kültürü ile tanıştıktan sonraki görüş; diğeri ise Arap romanının kökeninde bulunan makameler, siyer, ahbar vb. türlere dayandığı görüşüdür. Mısır, Suriye ve Lübnan'da romanın tarihî gelişimi daha erken tarihlerde olgunlaştığından, bu türün Irak'taki gelişimi daha geç bir tarihe rastlamaktadır.

Irak'ta dağınık roman derlemeleri ilk olarak yirmili ve otuzlu yıllarda karşımıza çıkmaktadır. Bu derlemelerin yazılma sebepleri ise farklıdır. Bu derlemelerin kimilerinde fakir halkın hayatı ele alınırken; kimilerinde ise halkın yaşadığı gerçek olaylar anlatılmaktadır. Yazarlar bunları anlatırken birçok fikrî ve edebî akımlardan etkilenmişlerdir. Bu etkileşimlerden bazıları şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: Arapça yazılmış olan eğlence amaçlı hikâyelerin etkisi, Cubrân Halîl Cubrân'ın edebî etkisi, Mustafâ Lutfî el-Menfelûti'nin etkisi, Tâhâ Hüseyin ve Mahmûd Teymûr gibi isimlerin etkisi, Mısır'da 1919 Devriminin sonlarında ortaya çıkan modern okulların etkisi, Türk edebiyatının etkisi ve son olarak da Türk Edebiyatı aracılığıyla keşfedilen Rus edebiyatının etkileridir.

Irak özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında Mısır ve Lübnan'ın edebiyat etkilerinden uzaklaşmıştır. Bir devlet hâline gelen Irak toplumu tam bir bağımsızlık yoluna girmiştir. 1933'ten sonra gazetelerde, hikâyeler ve yabancı dillerde çevirilerden başka romanlar da yayımlanmaya başlanmıştır. 1940-1950'li yıllarda Irak edebiyatı önemli bir ilerleme gösterememiştir.

Irak romanı, altmışlı yıllardan önce sanatsal bir olgunluk göstererek ortaya çıkamamıştır; ancak Irak'ta 1960'lı yılların ikinci yarısında edebî yönden gelişmiş romanlar ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Roman, Irak, Irak romanı, Irak hikâyeciliği.

ABSTRACT

MASTER THESIS

MODERN IRAQI NOVEL AND STORY

Tuğba ERDEM

Advisor: Assoc. Prof. Dr. İlknur EMEKLİ

2019, Pages: 57

Jury: Assoc. Prof. Dr. İlknur EMEKLİ (Advisor)

Prof. Dr. Süleyman TÜLÜCÜ

Assoc. Prof. Dr. Nurullah YILMAZ

Novel is an expression of hearing and sight style which widely embraces every aspects of life and which accepts everything as a flow, change and development. There are two different opinions about the emergence of the Arab novel. One of these views is the one which Arabs had after they met the European culture and the other view is that Arab novel is based on *siyar, makamah and ahbar* which consist of its basis. The last country to be affected by these views is Iraq as Egypt's, Syria's and Lebanon's are before Iraq's literature.

We meet the first unorganized novel collections in 1920s and 1930s. The reason for these reviews to be written is different. In some of these reviews the life of the poor is dealt with and in others the real hardships and difficulties the public experience in daily life are included. In describing them the authors are influenced by many ideas and literary movements. If we give examples to these influences, we can refer to: the influence of the entertaining stories written in Arabic, the literary influence of Cubran Khalil Cubran, that of Mustafa Lutfi el Menfeluti, the literary influence of writers such as Taha Huseyn and Mahmoud Teymur, that of modern schools emerging at the very end of the revolution in 1919 in Egypt, that of Turkish literature, and lastly that of Russian literature which is discovered through Turkish literature. Iraq, especially after the World War II, has moved away from the literature of Lebanon and Egypt. Becoming a real state, Iraqi society has entered a state of complete independence. After 1933, in the newspapers, not only stories and translations from foreign languages but also novels have begun to be published. In 1940s and 1950s, Iraqi literature did not show much progress.

Before 1960s, the novel of Iraq hasn't emerged with artistic maturity but in the second half of the 1960s, literally developed novels have emerged.

Key words: Novel, Iraq, Novel in Iraq, Iraquian Story.

KISALTMALAR DİZİNİ

bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
s.	: Sayfa
sy.	: Sayı
s.s	: Sayfa sayısı
tsz.	: Tarihsiz
TDK	: Türk Dil Kurumu
KSÜ	: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Bu çalışmamızda aşağıdaki transkripsiyon sistemi uygulanmıştır.

Sesliler		Sessizler							
آ	â	ء	'	ز	z	ق	k		
ي	î	ب	b	س	s	ك	k		
و	û	ت	t	ش	ş	ل	l		
ـَ	e, a	ث	s	ص	s	م	m		
ـِ	ı, i	ج	c	ض	d, z	ن	n		
ـُ	u, ü	ح	h	ط	t	و	v		
آ	â	خ	h	ظ	z	ه	h		
ي	î	د	d	ع	'	ى	y		
و	û	ذ	z	غ	ğ,g				
		ر	r	ف	F				

Bunlara ek olarak şu hususlar gözetilmiştir:

- Harf-i tarifler kelime başında küçük harfle yazılmıştır. “*el-evrâk*” gibi.
- Harf-i tarif ile gelen kelimelerin şemsî ve kamerî harflerle okunuşu belirtilmiştir. “*er-Rezzâk, el-Gazzâvî* ” gibi.
- Terkîb hâlindeki şahıs isimleri bitişik yazılmıştır. ‘*Abdullah*’ gibi.

ÖNSÖZ

Irak'ın bulunduğu Mezopotamya bölgesi dünyanın ilk önemli yerleşim merkezlerinden biridir. Irak'ta yaşanan siyasî ve sosyal ilişkiler Irak edebiyatını da etkilemiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında Irak, Mısır ve Lübnan edebiyatlarının etkisinden bir hayli uzaklaşmıştır.

Otuzlu yıllarda eğitim alabilmek için Irak'tan Avrupa'ya öğrenciler gönderilmeye başlanmıştır. Bu öğrenciler eğitimlerini tamamladıktan sonra milliyetçilik fikirlerini yaymaya başlamışlardır. Eserlerinde özellikle yönetimde yaşanan aksaklıkları, toplumsal ve ekonomik yanlışlıkları ele almışlar, sözlü ve geleneksel edebiyatı yazılı edebiyata çevirmişlerdir. Bu akımın en önemli isimlerinden biri de Suleymân Feydî el-Mavsilî'dir. el-Mavsilî ahlâk, ıslahat ve öğretici düşüncelerini içeren “*er-Rivâyetü'l-İkâziyye*” (1919) adlı eserini kaleme almıştır. Fakat bu eser, roman teknik ve unsurlarını içermeyen tiyatro tarzında bir eserdir.

1920-1930'larda II. Dünya Savaşı yıllarında önem kazanan yazarlar sanatsal bir roman yazmaya çalışsalar da; romanı sadece makame üslûbundan uzaklaştırabilmişlerdir. 1940'lı yıllarda Irak'ta kapitalizm ve feodalizm arasında mücadeleler yoğunlaşmıştır. Bu da doğrudan yazarları ve romanları etkilemiştir. Dolayısıyla roman önemini kaybetmeye başlamıştır. Zünnûn Eyyûb'un (el-Yed ve'l-Ard ve'l-Mâ') adlı romanı bu değişime örnek olarak gösterilebilir.

1950'li yıllarda sosyal, düşünsel ve edebî yönden önemli bir ilerleme kaydedilmiştir. Irak'ta roman 1960'lı yıllardan önce sanatsal bir olgunluğa erişememişken, bu olgunluk ancak 1960'lı yılların ikinci yarısında edebî olarak ortaya çıkmıştır.

Ülkemizde Irak edebiyatı ile ilgili birkaç çalışma yapılmış olmasına rağmen, bu edebiyatın oldukça geniş bir coğrafyaya sahip olduğunu düşünürsek, bu konuyla ilgili daha kapsamlı bir çalışmanın yapılmasını uygun gördük.

Çalışmamız, bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde konunun okuyucular tarafından daha rahat bir şekilde anlaşılması amacı ile Irak'ın o dönemlerde yaşamış olduğu sosyal, siyasî ve kültürel ortamı hakkında genel bir bilgi vermeyi uygun gördük.

Çalışmamızın birinci bölümünde roman ve hikâye türlerinin genel bir tanımını ve bu türlerin ortaya çıkış ve gelişimi hakkında kısa bir bilgi vermeye çalıştık. Ayrıca çağdaş Arap edebiyatında romancılığın ve hikâyeciliğin başlangıç ve gelişim süreçlerini, öne çıkan isimlerini ve bu isimlere ait önemli eserleri genel hatlarıyla izah etmeye çalıştık.

Sonuç bölümde ise Irak Edebiyatı'nda romanın doğmasına vesile olan sebeplerden bahsettikten sonra bu dönem yazarlarının eserlerinde içerdikleri konulara ve romanları ve diğer edebî eserleri ile öne çıkan bazı yazarlara değindik. Bu yazarlar arasında Suleymân Feydî Mavsilî , Fuâd Kandîl, Abdülmelik Nûrî gibi kendi tarz ve uslubu ile ortaya çıkmış yazarlar bulunmaktadır.

Bu çalışmaya başladığım andan itibaren desteğini ve sabrını esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. İlknur EMEKLİ'ye, kaynak temininde yardımlarını esirgemeyen hocam Prof. Dr. Sait UYLAŞ'a, değerli hocam Doç. Dr. Nurullah YILMAZ'a ve bu aşamaya gelmemde emeği geçen bütün hocalarıma ve sevgili eşim Cemal ERDEM'e teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Erzurum - 2019

Tuğba ERDEM

GİRİŞ

I. XX. YÜZYIL IRAK'INA GENEL BAKIŞ VE ARAP ROMANCILIĞI

A. XX. Yüzyılda Irak'ın Fiziki ve Beşeri Coğrafyası, Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı

Modern Irak romanını anlayabilmemiz için öncelikle Irak'ın üzerinde bulunduğu coğrafyanın özelliklerini, nüfus oluşumlarını ve bu nüfusun yaşamasında etkin rol oynayan, sosyo-kültürel ve ekonomik yapısını bilmemiz gerekir. Bundan dolayı bu çalışmamızda bu konular hakkında genel bir bilgi vermeyi uygun gördük.

Irak'ın resmî adı el-Cumhûriyyetü'l-İrâkıyye olup, başkenti Bağdat'tır. Kuzeyde Türkiye ile 331 kilometrelik bir sınırı bulunan Irak'ın toprakları doğuda İran, güneyde Suudi Arabistan ve Kuveyt, batıda Ürdün ve Suriye ile çevrilidir; Basra Körfezi'ndeki dar bir kıyı şeridiyle de dünya denizlerine açılır. 438.317 km²'lik yüzölçümüne sahip ülke topraklarının 900 km²'den fazlası sulak alanlarla kaplıdır; nüfusu 20.400.000'dir (1995) Ülke toprakları, yüzey şekilleri ve iklim bakımından birbirinden hayli farklı özellikler gösteren şu dört bölgeye ayrılır: Kuzey ve kuzeydoğudaki dağlık alan, dağların eteklerinde uzanan tepelik el-Cezire bölgesi, batıda Fırat vadisinden Suudi Arabistan ve Ürdün sınırına kadar uzanan çöller, Fırat ve Dicle arasında kalan yerlerle, bu iki nehrin birleşmesinden meydana gelen Şattülarap'ın oluşturduğu delta ve bataklıkları içeren alüvyonlarla kaplı alandır.

Yaz sıcaklığının fazla, yağışların yok denecek kadar az olması bir yandan buharlaşma, bir yandan da sulama sorunlarını doğurmaktadır. Buharlaşmanın şiddeti sebebiyle tarıma elverişli toprakların büyük kısmı çoraklaşma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Tuzlanma yüzünden birçok tarım alanı kullanılmaz hâle gelmiştir. Nisan sonuyla Mayıs'ta Fırat ve Dicle'nin yol açtığı vadi tabanlarını etkisi altına alan taşkınlar ülkenin kuraklık sorunu yaşanan geniş bölümü ile çelişki doğurur.

Irak'ta yerleşme ve nüfusun dağılışı üzerinde yüzey şekilleri, daha çok da Fırat ve Dicle nehirleriyle yer altı zenginlikleri önemli rol oynamaktadır. Nehirlerin arasındaki bereketli topraklar yerleşme ve nüfus bakımından yoğunluk kazanırken dağlık alanlar, çöller ve geniş bataklıklar ıssızdır. Zengin petrol yatakları sebebiyle kuzeydeki şehirler

de giderek kalabalıklaşmaktadır; Musul (650.000), Kerkük (800.000), Erbil (400.000) ve Süleymaniye (325.000) bunlardandır. Halkın geri kalan kısmı nüfusu 10.000'den az olan kasaba ve köylerde veya göçebe hâlinde yaşar. Ülke nüfusunun % 77'sinin ana dili Arapçadır. Kürtçe konuşanların oranı % 10, Türkçe konuşanların oranı % 1,4'tür. Nüfusun % 0,8'i de Farsça konuşur. Irak halkının % 95,5'u müslümandır (% 61,5'u Şii, % 34'ü Sünnî). Ülkedeki Hristiyanların oranı ise % 3,7 kadardır.

Toprak mülkiyetinin dağılışındaki dengesizliği gidermek, ağaların gücünü azaltmak ve ülke genelinde tarım gelirlerini artırarak âdil bir dağılım sağlamak için 1958 ve 1980 yıllarında yapılan reformlar kısmen olumlu sonuçlar vermiştir. Ülke topraklarının % 10'unu kaplayan meralarda koyun, dağlık alanlarda daha çok keçi ve delta düzlüklerinde sığır beslenir.

XX. yüzyılın başlarına kadar özellikle deve ve atlarla yapılan taşımacılık gelişen ekonomi ve teknolojiye bağlı olarak yerini büyük ölçüde kara ve demiryollarına bırakmıştır. Doğal yapısı gereği tarihî çağlardan beri ulaşım bakımından önemli bir konuma sahip olan Irak'ta yollar genellikle Fırat ve Dicle nehirlerini izler. 2300 kilometreyi aşan demiryolu üç ana hat hâlinde ülkenin başlıca şehirlerini birbirine bağlar ve Basra-Bağdat-Musul hattı kuzeyde Suriye topraklarından geçerek Türkiye'ye ulaşır. Deniz aşırı taşımacılık Basra, Ümmükasr ve Fâv limanlarından yapılır. Gemiler Şattülarap'dan 100 km. kadar içerilere girerek Basra Limanı'na ulaşır. Ayrıca Fırat ve daha çok Dicle üzerinde Basra'dan Bağdat, hatta Musul'a kadar yük ve yolcu taşıyan küçük gemiler çalışır. Bağdat ve Basra'da birer milletlerarası hava limanı bulunmaktadır.¹

Irak sosyo-ekonomik coğrafyasına değindikten sonra olaylar üzerinde büyük etkiye sahip olduğunu düşündüğümüz tarih konusuna da değinmeyi uygun gördük. Tarihî olayların yazarların yapıtlarında yansımalarını görmek pek mümkündür. Bu yüzden sonraki bölümde Irak tarihine kısaca değinilecektir.

¹ Erdoğan Akkan, "Irak", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 1988, XIX, 83-85.

II. IRAK TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

Irak'ın bulunduğu Mezopotamya herkesin bildiği gibi tarihin ve medeniyetin eşiği olarak bilinir. Sümer, Akad, Babil ve Asurlar M.Ö. 7. yüzyıla kadar bu bölgeyi elinde tutmuştur. Bu tarihten sonra da Persler burayı fethetmiştir. Yunan, Roma ve Bizans gibi medeniyetler buraya ilgi duymuştur. Müslümanların fethi ile Mezopotamya Müslümanlara vatan olmuştur. Bu bölgede bulunan Irak 637 yılında Hz. Ali tarafından fethedilmiş ve Müslümanlara buradan emir vermeye başlanmıştır. Başkenti de Kûfe şehrine taşınmıştır. Sıffin Savaşı'nın ardından Irak'ta farklı mezhepler ortaya çıkmıştır ve bu mezhepler her zaman birbiri ile mücadele etmişlerdir. 661 ve 750 yılları arasında Bağdat Emevî Devleti'nin sayesinde ve 750-1258 yılları arasında da Abbasi Devleti sayesinde en gözde şehir olmuştur. Abbasiler ile İslâmî yönetim altına giren Bağdat dünyadaki en işlek ve en önemli ticaret merkezi olmuş ve kültürün beşiği hâline gelmiştir. Bunun olmasına en çok katkıyı Harun Reşid ve oğlu Me'mun vermiştir.

1055 yılında Selçuklular Irak yönetimini ele geçirmiştir. Moğollar karşısında güçsüz kalan Selçuklu devleti Irak yönetimini Moğollar'a bırakmıştır. Bu yeni egemenlik 200 yılı aşkın bir süre devam etmiştir. Bu egemenlik döneminde Moğol ordusu Selçuklular gibi Irak'ı geliştirmemiş, aksine şehirleri yakmış yıkmış ve Müslüman insanları katletmiştir. Daha sonra Irak yönetimi Timuroğulları, Celayirliler, Akkoyunlular, Karakoyunlular ve Safevîler'in eline geçmiştir. İktidarı elde tutmaya çalışan, ama bunu başarmada zorluk çeken Safevîler, insanlar arasında farklı mezhepleri öne çıkararak birliği bozmuş ve hüküm sürmeyi kolaylaştırmıştır. Bu ayrışma yüzyıllar boyunca süregelmiş ve Sünnî-Şîî çatışmaları devam etmiştir. Daha sonra Irak idaresini 1534 yılında Osmanlılar ele geçirmiştir. Osmanlı yönetimi 1918'e kadar sürmüştür. Osmanlıların adaletini tanıyan Irak bu hükümlerlik boyunca çok gelişmiş, hatta en parlak dönemini yaşamıştır. Irak, Doğu Akdeniz ile sınır devletler arasında köprü görevi görmüştür. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine İngiliz orduları 1914 yılının Kasım ayında Irak'a girmiş ve adını günümüzde yeni yeni duymaya başladığımız *Kûtü'l-Amâre'de*² Osmanlı kuvvetleri ile savaşa girmiştir. Büyük hezimete uğrayan

² *Kûtü'l-Amâre*, Dicle Nehri kıyısında Şattülarab kanalı ile birleşen Basra Körfezi'nin 350 km kuzeyinde, Bağdat'ın 170 km güneyinde bulunan bir kasabadır. 1915 yılı nüfus sayımına göre 6500 kişi bulunmaktaydı. Bkz. <http://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/iste-kutul-amare-zaferi/2> Erişim Tarihi:19/11/2017.

İngiliz kuvvetleri Osmanlı askerine teslim olmuş ve esir düşmüştür. Fakat bu hezimet fazla uzun sürmemiş ve 1917 yılında Bağdat'ı ele geçiren İngiliz askerleri Kerkük şehrine doğru ilerlemişlerdir. Petrol için “*A drop of oil is more precious than a drop of blood*” (Bir damla petrol bir damla kandan daha değerlidir) diyen İngilizler Musul ve Kerkük şehirlerindeki petrolü ele geçirememelerine rağmen kısa bir süre sonra Mondros antlaşması gereği Musul'u işgal edebilmişlerdir. Böylece Birinci Dünya Savaşından sonra Osmanlı Devleti bölgeden çekildiği için Irak tamamen İngiltere'nin işgaline uğramış ve İngilizlerin Irak'ta kurdukları askeri yönetim 1920'ye kadar devam etmiştir. II. Dünya Savaşından sonra toplanan bir konferans sonucunda alınan kararlar gereği Irak'ın İngiliz mandasına girmesi kararlaştırılmıştır. II. Dünya Savaşına fiilen katılmayan Irak savaştan diğer İngiliz sömürgeleri kadar etkilenmiştir. Kralın ölümü ve oğlu Gazi'nin onun yerine geçmesi bunda etkili olmuştur. Çünkü Gazi hem oldukça genç hem de yönetimde tecrübesiz biridir.

Irak'ın sömürgeci devletlere aktif bir şekilde karşı koymasını engellemek için Irak'a sözde bağımsızlık tanınmıştır. 1958 Temmuz ayında Irak ordusu Kral II. Faysal'ı öldürüp darbe gerçekleştirmiştir. Darbeden sonra krallık yıkılmış ve cumhuriyet ilan edilmiştir. Darbeyi yapan Abdülkerim Kasım halkına fazla hak tanımamış ve halkı ezmeye devam etmiştir. Bunun üzerine muhalif sayılan Baas Partisi uzun planlamalar ve çalışmalar sonucunda yönetime el koymuştur. Bundan 9 ay sonra başka bir darbe daha gerçekleşmiştir. Darbeyi yapan Arif Kardeşler, yönetimi devralmıştır. Ama bu da uzun sürmemi ve beş yıl sonra 1963'te Baas Partisi tekrar yönetimi ele geçirmiştir. Ülkede darbe üstüne darbe yaşanmıştır. Daha sonra 22 Eylül 1980'de başlayan ve sekiz yıl süren Irak-İran Savaşları yaşanmıştır. Savaşın yükü halka ve devlete çok ağır olmuştur. Yüz binlerce insan öldürülmüştür. Ülkede barış ve huzur bozulmuş ve kargaşa ortamı ülkeyi çevrelemiştir. İran ile yapılan antlaşma bu savaşı sona erdirmiştir. İki yıl geçmeden Irak ordusu Kuveyt'i işgal etmiştir. İşgalden bütün dünya payını almıştır. Petrol fiyatları düşüp yükselmiştir. Bu dalgalanmayı sona erdirmek için Amerika ve diğer ülkeler harekete geçmiştir. İşgalin birinci yılında harekât yapılmış, Irak ordusu yenilmiş ve geri çekilmiştir. Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğu her zaman iddia edilmiş ve dünya üzerinde kabul görmüş bir görüştür. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin kararına saygı duymadığı ve yapılan antlaşmayı bozduğu gerekçesi ile en sonunda 2003 yılında Amerikan ordusu Irak topraklarını işgal etmiştir. Yıllarca çok ağır

kayıplar verilmiş ve ÷lkede istikrar sağlanamamıştır. Irak günümüzde de farklı etnik grupların ve mezheplerin çatışmalarına hâlâ sahne olmaktadır.

Tezimizin konusunu Irak edebiyatında yazılan eserler oluşturmaktadır. Bu eserler ortaya çıktığı ilk zamanlarda roman türü olarak ortaya çıkmıştır. Batı edebiyatında ilk olarak kısa hikâye şeklinde ortaya çıkan ve daha sonra romana dönüşen bir edebiyatın aksine, Irak edebiyatında ise ilk olarak roman türünün ortaya çıkması, bu edebiyatın şaşırtıcı özelliklerinden biridir. Bu nedenle tezimizi daha anlaşılır kılması için çalışmamızın birinci bölümünde roman ve hikâyenin tanımlarını kısaca ele almayı uygun gördük.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAP ROMANCILIĞI VE HİKÂYECİLİĞİ

1.1. ROMAN NEDİR?

Türk Dil Kurumu Sözlüğü romanı “*İnsanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî tür.*”³ şeklinde tanımlamaktadır.

Merriam Webster Sözlüğü ise romanı, “*Çoğunlukla birbiri ile bağlantılı olaylar aracılığı ile insan deneyimlerini anlatan genellikle uzun ve karmaşık yapay uzun yazıdır.*”⁴ şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımlara göre roman insan deneyimlerini, insanın başına gelen olayları anlatır.

Tezimizin konusu olan Irak romanlarına baktığımızda, bu tanıma tıpatıp uyan eserler olduğunu görürüz. Romancılar eserlerinde konu olarak daha çok insan ve insanın deneyimlerini ele almayı uygun görmüştür. Yoksul insanların çektiği sıkıntıları, yaşam zorluklarını ve toplumdaki adaletsizlikleri hem eleştirmek hem de bunlara dikkat çekmek için bu eserleri kaleme almışlardır.

Romanın kabul gören diğer tanımları ise şu şekildedir:

“*Roman, hayatı her cephesiyle geniş olarak kavrayan ve her şeyi bir akış, değişme ve gelişme olarak his ve idrak eden bir duyuş ve görüş tarzının ifadesidir.*”

“*Roman belli bir zaman ve mekân içinde, belli bir kişinin başından geçenlerin sebep -netice ilişkisi ve sağlam bir mantık dokusu içinde, sade bir nesir dili ile hikâye edilmesidir.*”

*Roman “...insanın şahsi tecrübesini kendisine konu edinmiştir. Yani roman belli bir zaman, mekân ve kültür atmosferi içinde belli bir kişinin hayat tecrübesini nesir dili içinde okuyucusuna iletmek görevini üstlenmiştir.”*⁵

³ Roman, bkz <http://www.tdk.gov.tr/index.php> , Erişim Tarihi: 10/04/2017.

⁴ Novel, [Roman] bkz <http://www.merriam-webster.com/dictionary/novel> (Çev.: Cemal Erdem), Erişim Tarihi: 01/02/2017.

⁵ İsmail Çetışli, *Metin Tahlillerine Giriş/2*, Akçağ Yayınları (2.Baskı), Ankara 2009, 31.

Roman, olmuş veya olması mümkün bir olayla, birbirine bağlanmış çeşitli insanların, ailelerin, cemiyetlerin başlarından geçen hadiseleri ayrıntılarıyla hikâye eden edebî bir türdür. Roman kelimesi “gerçek veya hayalî” bir olayın mensur hikâyesi anlamına gelen “romanus” kelimesinden türetilmiştir. Edebî bir tür olarak romanın da şiir gibi kesin ve herkes tarafından kabul edilen bir tanımı yoktur.⁶

“Romanlar, bilinen bir tarihte ve belli bir süre içinde geçen olayları konu alır. Bu bakımdan romanlarda önemli bir zaman yazarın yaşadığı çağ olabildiği gibi geçmiş veya gelecek zaman da olabilir. Bazı romanlar ise yalnızca birkaç saat içinde vukua gelen olayları konu alır.”⁷

Roman insan geleneklerini, göreneklerini ve insanın karakterini de anlatır. O zaman yazılan bir romanı yazıldığı zamana, mekâna ve yazarın yaşadığı psiko-sosyal durumlara göre değerlendirmek en akıllıca bir yöntem olmalıdır. Hangi roman olursa olsun, yazarının dünyasına derinden bakmak iyi olur. Çünkü her roman, sanatkarın ferdi görüşüdür, realitenin, onun üzerinde bıraktığı direkt izlenimdir. Onun keşiflerini paylaşabilmek için, kendi penceresinden gördüğü dünyaya bakmalıyız.⁸

Romanın içeriğine bakacak olursak gerçeği tanımlamak fikri zihnimizde oluşmaktadır. Romanın içindeki olay ve kahramanlar gerçek tarih midir? Yoksa tamamen hayal ürünü müdür? Gerçek dediğimiz şey, değişikliğe uğrayarak edebî eserin dünyasına girer. Bunun için de hayatın gerçeği ile sanatın gerçeği birbirinden farklıdır. En gerçekçi olduğu iddia edilen edebî eserler dahi yaşanmış olanı değil, gerçeğe uygun olanı dikkatlere sunar. İtibarî olay, hayal âlemine has bir olaydır: Üzerinde yaşadığımız dünyadan, daha yerinde bir ifadeyle haricî âlemden alınan unsurlar da sanatkar tarafından inşa edilen yeni ve muhayyel âleme İtibarî âlem; orada cereyan eden olaylara İtibarî olay; bu olaya iştirak eden insanlara İtibarî insan; mekâna da İtibarî mekân demek gerekir.⁹

⁶ İlknur Emekli, *Abdurrahman Münif (Hayatı, Edebî kişiliği, Eserleri ve en-Nihâyât Adlı Romanın İncelenmesi)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2006, 1.

⁷ Roman, bkz. <http://roman.nedir.org/> Erişim Tarihi: 06/06/2016

⁸ Abraham H. Lass, *100 Büyük Roman I*, (Çev.: Nejat Muallimoğlu), 5. bs. Ankara 2003, 11.

⁹ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000, 15.

Roman bazen tamamen hayal ürünü ya da kurgu olabilir. Yazarın yaşadığı iç dünyanın bir yansıması da olabilir. Yazar hayalinde bir ütopya¹⁰ oluşturabilir ve bütün olaylar bu ütopya da geçebilir. Bu, romanın tamamen hayal ürünü olup gerçek dünya ile hiçbir bağlantısı olamayacağına bir kanıttır.

Roman uzun bir yazıdır. Roman samimi insan deneyimlerini anlatan uzun kurgusal anlatım türüdür. Modern çağda roman nesir türünü kullanır ve XV. yüzyılda ucuz kâğıdın ve matbaanın ortaya çıkması bu nesir türünün gelişimini hızlandırmıştır.

Romanın uzun olması onu diğer türlerden ayıran bir ölçüttür. Uzunluk, ayrımda kullanılan en önemli özelliktir. Roman günümüzde en uzun kurgusal düzyazı olan anlatım biçimidir. Daha sonra Novella, kısa hikâye ve flaş kurgu (aşırı cesaret gerektiren maceraları anlatan kısa hikâye) gelir. Ancak XVII. yüzyıl eleştirmenleri romansı epik şiir uzunluğunda (o zamanın en uzun eserleridir) romanı ise onun kısa rakibi olarak görmüşlerdir. Bu tür eserleri uzunluk olarak kesin bir şekilde ayırmak mümkün değildir. Uzunluk gereksinimi geleneksel olarak romanın “hayat bütünlüğü”nü kapsamı ile tarif edilebilir. Çoğu edebî ödüller sistemi uzunluğa değerlendirme sisteminde hâlâ çok önem göstermektedir.¹¹

Kısaca roman, gerçek ya da gerçek dışı yani hayali, insan unsurlarından oluşan, genellikle uzun yazılan, içinde duygu ve düşünceleri barındıran ve yazıldığı döneme ait bilgilerin yansımasını bulandıran bir yazı türüdür. Roman yazarla birlikte yazarın yaşadığı toplumun değerleri, yazarın düşünce sistemi ve görüşlerinin izlerini taşır. Roman farklı ülkelerde farklı isimlerle anılır. Uzunluk romanın vazgeçilmez bir ögesi ve özelliğidir.

Roman tarih boyunca belli bir çerçevede gelişim göstermiştir. Bu gelişim olumlu özellikleri barındırmasının yanı sıra topluma bazı negatif etkiler yapmıştır. Batıda çok uzun bir geçmişi olmasına rağmen doğuda roman çok genç bir oluşumdur denebilir. İşte

¹⁰ Ütopya : Yönetimin, kanunların ve sosyal şartların mükemmel olduğu hayali yer. İngiliz hümanist Thomas More tarafından ortaya atılmıştır. Bkz. <http://www.merriam-webster.com/dictionary/utopia>. Erişim Tarihi: 23/06/2017

¹¹ Amerikan Nebula Ödülleri'nin çoğu bilimkurgu ve fantezi yazarları aşağıdaki ölçüleri vermişlerdir. Roman: 40 000 kelime ya da daha fazla olmalı, Novella: 17 500 – 39 999 kelime arasında olmalı Novelette (küçük roman) 7500- 17 499 kelime arası olmalıdır. Bkz. https://tr.wikipedia.org/wiki/Nebula_Ödülü . Erişim Tarihi: 27/12/ 2016.

bu yüzden asıl ve ilk örneklerinin ortaya çıktığı Batı ve kendilerinden daha sonraki yazarları etkileyen batılı yazarları iyi anlamak dünyanın diğer yerlerinde ortaya çıkan romanları ve yazarları anlamayı kolaylaştıracaktır. Batıdaki dönemler ve bu dönemlerde ortaya çıkan fikir akımlarının doğuya nasıl yansıdığını iyi anlamak için batıda romanın doğuşu ve gelişimi konusuna çok önem vermek gerekir.

1.2. HİKÂYE NEDİR?

Hikâye romana göre daha kısa bir yazım türüdür. Hikâye kelimesinin tanımı için sözlüklerde birçok açıklamaya yer verilmiştir. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

1. “Bir söz ve haberi nakl ve riayet eylemek, bir nesneye benzetmek bir kimseyi fiilen yahut kavlen taklit eylemek, bir kimseden kelâm nakleylemek, düğümü çözüp muhkem eylemek.”
2. “Nakletme, bir vak’a ve sergüzeşti sırasıyla anlatma, riayet; hakiki veya uydurma ve ekseriya hisse kapmağa mahsus sergüzeşt ve vukuat; kıssa, mesel, roman.”
3. “Nakletme anlatma; bazı vukuatın heyet-i mecmuası; fikra roman.”
4. “Bir hadisenin sûret-i vukuunun etrafıyla anlatmak ve söylemek, nakl ve riayet etmek; bir hadise hakkında söylenen sözler, nakl, riayet; hakiki veya hayali bir vak’aya dair söylenen gülünç veya şayan-ı itibar sözler; kıssa, masal, roman.”
5. “Olmuş veya olması mümkün olayları yazılı veya sözlü olarak anlatma; bu şekilde anlatılan olay, mesel, kıssa; anlatma, nakletme; olmuş veya olması mümkün olayların anlatılması esasına dayanan edebî tür; boş gereksiz laf, uydurma.¹²
6. “Bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması.”
7. “Aslı olmayan söz, olay.”
8. “Gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düzyazı türü, öykü.”¹³

Eski Yunan'da fabllar, kısa romanlar, “*Binbir Gece Masalları*” ilk hikâyemsi örneklerdir. Batıda ilk hikâyeler İtalyan edebiyatında Boccaccio (1313-1373)'nin

¹² Çetişli, 31.

¹³ TDK, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988 , Yeni Baskı, bkz. Hikâye.

“*Dekameron*” adlı kitabıyla başlamıştır. On sekizinci yüzyılda Voltaire bu türde yazmaya çalışmıştır. Gerçek hikâyeler ise XIX. yüzyılda Fransız edebiyatında Guy de Maupassant (1850-1893), Rus edebiyatında Anton Çehov (1860-1904), Amerikan edebiyatında O’Henry (1862-1910) gibi realistler tarafından yazılmış ve bugüne ulaşmıştır.¹⁴

Türkçe’de son zamanlarda ortaya çıkan “Öykü” kelimesi de Arapça’daki “taklit etmek” anlamının karşılığı olan öykünmekten türetilmiştir. Olağanüstü hadiselerin konu edinildiği destan türü ile benzer yönleri bulunması sebebi ile hikâye, en eski türler arasında yer alır. Ancak geçmiş çağlarda gerek Doğu gerekse Batı kültüründe hikâye bağımsız bir tür olarak görülmemektedir. Masal, Fabl, menkıbe, kıssa hatta fıkra ve latife gibi diğer türlerle karışmaktadır. Bundan dolayı Doğu dillerinde olduğu kadar Batı dillerinde de bu tür modern özelliklerini kazanıncaya kadar değişik adlarla anılmıştır. (Mesela Fransızca’da masal anlamında “Cante” anlatım manasında “Recit” tarih manasında “Historie” kelimeleri; aynı zamanda hikâye türü için de kullanılmıştır.) Araştırmacılar, destan ve menkıbe gibi metinleri de ihtiyatlı bir yaklaşımla hikâye olarak kabul etmişler veya bu türün içindeki birtakım epizotların hikâye olabileceğini ileri sürmüşlerdir.¹⁵

Hikâye, tasarlamaya ya da gözleme dayanan bir olayı anlatarak okuyucuda ilgi ve beğeni uyandıran ve çoğu kez ancak birkaç sayfa tutan yazın türüdür. Bu yüzden İngilizce’de “Short Story” yani kısa hikâye adını almıştır. Hatta Batı edebiyatında Kate Chopin’in yazdığı “*The story of an hour*” adlı eserde sadece bir saat içinde olan olaylar anlatılmaktadır. Zaman olarak çok kısa bir süreyi seçmiştir. Böylesine eserlere öykü de denir. Çoğu zaman hikâyeyi romandan ayıran en önemli özelliği kısa olmasıdır. Romanlar daha önceden bahsettiğimiz gibi belli uzunluk ölçülerine sahiptir. Bu yüzden bu uzunluk ölçütlerine sahip olmayan eserlere başka isimler verilmiştir. Bunlardan biri de hikâyedir. Hikâye Arapça bir kelime olup Arapça’da hikâye kelimesi yerine “Kıssa” kelimesi de kullanılmaktadır. Kıssa olay, hikâye, cümle, söz, haber, vaka gibi anlamlara gelmektedir. İbn Fâris (ö.395/1004)’e göre kıssa bir kişi ya da bir şeye ait olan olayları

¹⁴ “Hikâye”, *Yeni Rehber Ansiklopedisi*, bkz. <https://rehber.ihya.org/yenirehber/hikaye.html> Erişim Tarihi:16/06/2017.

¹⁵ Hüseyin Yazıcı, “Hikâye”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Tarih, XVII, 479-480.

anlatmaktadır. Kıssa açıklamak, anlatmak, hikâye etmek, makas ile kırmak ve kesmek olan kassa fiilinden türemiştir.¹⁶

Hikâyeler oluştukları mekân ve zamanı belirli, gerçek ya da dinleyenlerin anlayışına uygun gerçek dışı olayları konu alan halk anlatımlarının tümüdür. Hikâyeler de gerçek ve gerçek dışı olabilmektedir. Hikâyede amaç okuyucuda merak uyandırmak ve sürükleyiciliği bu merak sayesinde devam ettirmektir. Bunu sağlamak için yazar bir karakter seçer. Karakter halk arasından sıradan bir kişi olabilmekle beraber süper güçleri olan ve okuyucuyu hayran bırakan bir karakter de olabilir. Arap edebiyatında dolayısı ile de Irak edebiyatında karakterler genelde halkın alt tabakasından seçilmektedir. Genç ve deneyimsiz köylüler, evlenme çağında sıkıntılar çeken insanlar ve psikolojik olarak bunalım yaşayan karakterler Irak hikâyeciliğinde fazlaca yer bulmaktadır. Bu karakterin eylemleri, hareketleri, iyi ya da kötü davranışları okuyucuda heyecan oluşturur. Okuyucu bazen karakterin eylemlerinden mutlu olabilirken bazen ise başına gelenlere acıyıp üzülebilir. Bu, hikâyenin farklı isimler almasıyla sonuçlanır. Mesela; okuyucunun hüzne boğulmasına sebep olan hikâyelere trajedi denir.

Kahramanları doğüstü güçlere sahip hikâyeler daha çok fantezi ya da kurgu isimleri ile anılırken; gerçek karakterlere sahip hikâyelere tarih gözü ile bakılabilir. Bu hikâyeler tarihî, coğrafi ya da sosyal olaylar hakkında bilgi verir.

Tezimizin ilerleyen bölümlerinde değineceğimiz hikâyeler de dahil olmak üzere hikâyelere ve bu hikâyelerin içinde geçen olaylara bakarak hikâyelerin yazıldığı dönemdeki tarihî, politik ve toplumsal olarak önemli olayları tahmin etmek oldukça mümkün bir hâle gelmektedir.

Hikâyenin belli başlı unsurları vardır. Bu unsurlar karakterler ve olayın geçtiği zaman ve mekân hakkında bilgiler verir. Irak hikâyelerinde mekân genelde kurak, tozlu, sıcak ve kıtlık olan yerlerdir. Hikâyede bulunan karmaşa yani asıl olay bu mekân, zaman ve karakter üçgeninde dolaşır. Hikâyenin sonunun nasıl biteceği bazen yazar tarafından hikâye ortasında ya da başında okuyucuya çaktırmadan işaret edilebilir. Buna

¹⁶ Demirci, 2.

“Önceden ima etme” anlamına gelen “*Foreshadowing*”¹⁷ adı verilmiştir. Fu ‘âd et-Tekerlî’nin “*el-Vech el-Âhâr*” adlı eserinde karısı humma hastalığına yakalanan gencin karısını terkedeceğini önceden kestirmek mümkündür. Yazar karakterin bir sözü ile ya da hikâyede geçen bir anı ya da bir olayla gelecekte meydana gelecek başka bir olayın ipuçlarını verir. Fu ‘âd et-Tekerlî’nin eserinde bebeğin ölümüyle sonuçlanan bir doğum ve yakalanılan bir hastalık bu simgelere örnek olarak gösterilebilir.

Hikâyenin anlatım biçimi de farklılaşma gösterebilir. Yazar hikâyeyi anlatırken kimi zaman okuyucu gibi geleceği ve karakterlerin duygularını göremediği bir şekilde anlatım yapabilirken (First person point of view)¹⁸ kimi zaman da karakterlerin bütün duygularını, acılarını sevinçlerini, iç dünyalarında neler hissettiklerini adeta görürcesine (Stream of conscious)¹⁹ anlatır. Bu anlatım tarzına göre de hikâye gruplara ayrılır ve farklı isimler alır. Kimi zaman okuyucuya sıkıcı gelebilir; kimi zaman da çok akıcı ve anlaşılır bir şekilde yazılabilir. Mahmûd Ahmed es-Seyyid gibi süsü, abartılı cümleleri ve karışık ifadeleri sevmeyen yazarlar, eserlerini yazarken okuyucunun sıkılmamasını hedeflemişlerdir.

Özetle, olay, kıssa, cümle, söz, haber ve vaka gibi farklı anlamlara gelen hikâye belli bir amaçla kurgulanmış, okuyucuda etki oluşturmaya dayalı, belli karakterleri, mekânı ve zamanı olan, farklı anlatım şekilleri ile okuyucuya aktarılan kısa yazılardır. Uzun bir geçmişi olan hikâye tarihî boyunca farklı kültür ve farklı ülkelerde farklı isimlerle adlandırılmıştır. Kimileri kısa hikâye, kimileri de fabl, öykü, kısa hikâye vb. gibi isimler kullanmıştır. Adı ne olursa olsun anlamı ve amacı aynı olan hikâye peş peşe gelen olayların yazarın bakış açısı ile yansıtılmasıdır. Ne kadar da bazı eleştirmenler hikâyenin yazarının bu olayları gerçeklere dayandıramayacağını söylese de, hikâyede

¹⁷ Foreshadowing, [Önceden İma Etme] Bir romanda ya da filmde, olacak hakkında okur ya da izleyiciye önceden bazı ipuçları verme, anlatım tekniğidir. Bkz. www.dictionaty.com/browse/foreshadowing Erişim Tarihi: 01/02/2016.

¹⁸ First person omniscient point of view [Birincil Şahıs anlatımı] Hikâyenin anlatımı hikâyenin içindeki bir kişinin gözünden anlatım şeklindedir. Kişinin birebir yaşadığı olayları okuyucu görür.] bkz. <http://study.com/academy/lesson/point-of-view-in-fiction-first-person-third-person-more.html>, (Çev.: Cemal Erdem) Erişim Tarih: 17/12/2016.

¹⁹ Stream of consciousness [Bilinç akışı] karakterin düşünme eylemini olduğu gibi aktarmaya çalışan bir Edebî tekniktir. Yapıtlarda iç diyalog şeklinde göze çarpar. Bilinç akışı tekniğini kullanan yazarlara örnek olarak James Joyce, William Faulkner ve Virginia Woolf gösterilebilir. Bilinç akışsal yazın modernist hareketle yakından ilişkilidir. Psikolojiden Edebiyata girişi May Sinclair sayesinde olmuştur. Bkz. https://tr.wikipedia.org/bilinç_akışı Erişim Tarihi: 01/02/2016.

gerçek olaylar da yer alır. Yazarın duyguları, psikolojik durumu ve yaşadığı sosyal olaylar bir şekilde hikâyede yer bulur. Bu sebeple de tarihsel öneme sahiptir.

Hikâye farklı şekillerde yazılarak farklı alt kategorilere ayrılır. Nasıl yazılırsa yazılsın asıl amaç okuyucuda merak uyandırmak ve okuyucuyu okumaya çekmektir. BinBir Gece Masalları'nın çıkış sebebinin bu olması da bu savı doğrulamaktadır.

1.3. XX. YÜZYIL VE SONRASINDA ROMAN VE HİKÂYE

James Joyce'un "*Ulysses*" adlı eseri XVIII. ve XIX .yüzyıldaki anlatıma iç duyguları katması ile modern romancıları büyük ölçüde etkiledi. Bu iç duyguların anlatılması tekniğine "*Bilinç (Duygu) Akışı*" dendi. Bilinç akışı karakterin düşünme eylemini olduğu gibi aktarmaya çalışan bir edebî tekniktir. Yapıtlarda iç monolog şeklinde göze çarpar. Bilinç akışı tekniğini kullanan yazarlara örnek olarak James Joyce, William Faulkner ve Virginia Woolf gösterilebilir. Bilinç akışsal yazın modernist hareketle yakından ilişkilidir.Bu akımın psikolojiden edebiyata girişi May Sinclair sayesinde olmuştur. Bu terim ilk defa 1890 yılında William James tarafından ortaya atıldı ve daha sonra Dorothy Richardson, Marcel Proust ve daha sonra Virginia Woolf ve William Faulkner gibi modernistler tarafından kullanıldı.²⁰ Samuel Beckett'in üçlüsü "*Molloy*" (1951), "*Malone Dies*" (1951) ve "*The Unnamable*" (1953) ve Julio Cortázar'ın "*Rayuela*" (1963) ve Thomas Pynchon'ın "*Gravity's Rainbow*" (1973) gibi eserlerde daha sonra bu teknik kullanıldı. Öte yandan Robert Coover hikâyeleri parçalara ayıran ve zamana ve peş peşe gelen olaylara meydan okuyan yazarlardan bir tanesidir.

XX. yüzyıl romanları farklı konularla ilgilendi. Bu dönemde feminist yazarlar ortaya çıktı. Romancılar geçmiş on yıldaki ırk ve cinsiyet kimliği ile ilgilendiler.²¹ XX. ve XX.I yüzyılın büyük askeri ve politik karışıklıkları ve karşıtlıkları da romanlara konu oldu. II. Dünya Savaşı olayları Alman bakış açısı ile Günter Grass' ın "*The Tin Drum*" (1959) eserine yansdı. Savaş sonunda ortaya çıkan soğuk savaş ise "*Casus Romanları*" nı etkiledi.

²⁰ Erwin R. Steinberg, *The Stream-of-consciousness technique in the modern novel* [modern romanda bilinç akımı tekniği], Kennikat Press, Port Washington 1979.

²¹ Susan Hopkins, *Girl Heroes: The New Force In Popular Culture*, Annandale, NSW 2002.

XX. yüzyılın büyük olaylarından biri de “*Cinsel Kurtuluş*” ya da “*Cinsel Devrim*” dir.²² Bu, modern romanı etkiledi. D. H. Lawrence'ın “*Lady Chatterley's Lover*” adlı eseri 1928 de İngiliz sansürü yüzünden İtalya’da basılmak zorunda kalmıştı. İngilizler 1960’da bu sansürü kaldırdılar. Henry Miller’in eseri “*Tropic of Cancer*” (1934) Amerikan skandallarına yol açtı. Vladimir Nabokov'un “*Lolita*”sından (1955) Michel Houellebecq’in “*Les Particules élémentaires*”ine kadar (1998) başkaldıran romanlar (Transgresif) edebiyata girdi ve bunlar daha sonra Anne Desclos'un “*Story of O*” (1954) ve Anaïs Nin'in “*Delta of Venus*” (1978) gibi pornografik eserlere sebep oldu.

XX. yüzyılın ikinci yarısında postmodern yazarlar sanatın asla orijinal olamayacağını hep var olan materyallerle oyun oynayacağını iddia ederek oyunculuk ile ilgili yeni bir tartışma ortaya attılar. Dilin kendi kendine yettiği fikri zaten ucuz dergilerde kabul edilen bir gerçektir. Post modernistler gerekli kültürel üretim olmak üzere popüler edebiyatı tekrar okudular. Umberto Eco'nun “*The Name of the Rose*” (1980) metinler arası yazılar içerir.²³

Görüldüğü üzere roman çok eski bir zamanda başlayan bir efsanedir. Gelişimi çok farklı dönem ve fikirler tarafından ya hızlandırılmış ya yavaşlatılmış ya da engellenmeye çalışılmıştır. Her ne olursa olsun insanoğlunun merak ve kendini kanıtlama, fikirlerini yayma, açıkça konuşamadığı duygularını ifade etme gibi nedenlerinden dolayı büyümüş, gelişmiş ve günümüze ulaşmıştır.

Sonraki bölümde Irak da dâhil olmak üzere, Arap dünyasında hem entelektüel, hem edebî hem de sosyal hayatta pek çok değişikliğe sebep olan ve Napolyon ile başlayan gelişmelere yer vereceğiz. Batı ile tanıştıktan sonra onun etkisi ile yazarların içinde yaşadığı toplumu ve bu toplumdaki süregelen gelenekleri beğenmez hâle geldiği bir anda, romanın dolayısıyla da insanların değiştiği, geliştiği ve geleneklerin beğenilmez bir hâle geldiği bir zaman yaşanmıştır. İnsana bakış açısı değişmiş ve genel gerçeklerin değiştirilmesi zorunlu olarak görülmeye başlanmıştır. Bu bölümde Arap romanına ve romancılığına yön veren yazarları ve onlara kimi zaman Nobel gibi ödüller getiren, kimi zaman da onları ağır eleştirilere maruz bırakan görüşlerini ve bu görüşlerin

²² Charles Irving Glicksberg, *The Sexual Revolution in Modern American Literature*, Yayınevi, Nijhoff 1971, 25-46.

²³ Graham Allen, *Intertextuality*, Routledge, London/New York 2000, 193.

romana yansımalarını inceleyeceğiz. Ayrıca kadının önem kazanmasına ve kadın yazarların daha önceden hiç olmadığı kadar ön plana çıkmasına da değineceğiz.

1.4. ARAP ROMANCILIĞI VE HİKÂyecİLİĞİ

Arap edebiyatı 1789 yılında Fransız asker, devlet adamı ve Fransa imparatoru olarak bilinen Napolyon ve yanında getirdiği donanması tarafından Mısır'ın işgal edilmesi ile başlamıştır. Aynı zamanda bu durum “Nahda” olarak ifade edilen “Uyanış” döneminin de bir başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

Napolyon, Mısırlıları birçok yeniliklerle tanıştırmıştır. İlk olarak Kahire’de Fransızların çocuklarına eğitim veren iki okul açmış, Arapça, Yunanca, Fransızca basım yapmaya uygun bir matbaayı kullanmış ve siyasî faaliyetlerinin propagandasını yapmak üzere Fransızca yayınlanan iki gazete kurdurmuştur. Mısırlıları tiyatroyla tanıştıran Napolyon, ülke işlerini istişare etmek üzere Ezher âlimleri arasından seçimle belirlenen ulusal bir meclis oluşturmuş, yanında getirdiği bilim adamlarıyla ilmi bir akademi tesis etmiştir. Bu akademiye mensup bilim adamlarının bilimsel araştırmalar için beraberlerinde getirdiği araç-gereçler, ilmî, edebî ve fikrî sahâlarda yaptığı faaliyetler Mısırlılar üzerinde büyük tesir uyandırmış ve Mısır'ın modernleşmesi düşüncesine zemin hazırlamıştır. Ayrıca Napolyon tarafından Mısır’da kurulan gözlEmevî, modern tekniklerle üretim yapan kâğıt ve kumaş fabrikaları, resim, nakış ve fotoğraf atölyeleri, kimya laboratuvarı gibi tesisler aydın kesimin dikkatini çekmiş, Mısır'ın Batı medeniyetiyle doğrudan temas kurmasını sağlamıştır.²⁴

Hızlı bir şekilde batılılara yakınlaşma faaliyeti 1805 yılında Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Mısır'a vali olması ile devam etmiştir. 1805'ten 1848'e kadar Mısır'da idareyi elinde bulunduran Mehmet Ali Paşa; üniversitelerinde ve teknik kurumlarında eğitim almaları için, İtalya, Avusturya ve Fransa gibi batı ülkelerine gruplar hâlinde öğrenciler yollamıştır. Mısır'da ise, Batı dilleriyle öğretim yapan okullar açtırmıştır, İtalyanca ve Fransızca bilimsel kaynakların önce Türkçe'ye daha sonra da Arapça'ya yapılacak olan tercüme için maddî destek sağlamıştır; bu sayede mühendisliğin, askerlik sanatının ve tarımın çeşitli branşlarına dair yeni disiplinlerden yararlanılmasını kolaylaştırmıştır.

²⁴ Nevin Karabela, “Arap Edebiyatında Tarihî Romanın Ortaya Çıkışında Milliyetçilik Düşüncesinin Etkisi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 22, Yıl: 2015/2, 187.

1822’de, Kahire’nin Bulak bölgesinde bir matbaa kurmuştur.²⁵ O tarihten itibaren, “theatre” (*tiyâtrû*), “journal” (*curnâl*), “the post” (*el-busta*) ve “politics” (*el-bulitîkâ*) gibi Avrupalı terimlerin Arapça versiyonları, Arapça’yı kullanan ülkelerde, Batı’ya ait kurumların ve teknolojinin doğuşunun bir işaretiydi ve bu gibi terimler yazarlar tarafından benimsenerek kullanılmaya başlandı. Avrupa’nın, Doğu Arap dünyası ile temasının bir neticesi olan kültürel, siyasî, askerî, teknolojik değişimlerle, bunlara eşlik eden kurumsal değişiklikler, özellikle leksikolojik bakımdan, Arap dilinin gelişiminde ciddi bir dönemeci temsil ediyordu. Bununla birlikte, dil meselelerine olan ilgi, XIX. yüzyıl Arap Rönesans’ı (nahda) için de hayati bir öneme sahipti. Arap yazarları, entelektüelleri ve Rifâ’a Râfi’î et-Tahtâvî (1801-1873), Ahmed Fâris eş-Şidyâk (1804-1887), Nâsif el-Yâzîcî (1800-1871), Butrus el- Bustânî²⁶ (1819-1883) gibi çevirmenler, kendi edebî ve dilbilim miraslarına eğilerek, Arap dilinin konularını tartışmaya başladılar. Burada adları sayılan ve sayılmayan diğer yazarlar, yalnızca Batı toplumlarının kültürüne tercüman olmakla kalmayıp, Arap dilinin “kendine özgü (iç)” sorunlarını da ele aldılar. Arapça öğrenimini kolaylaştırmak, geleneksel dil öğrenme yöntemleri önündeki güçlükleri ortadan kaldırmak ve Arap edebiyatı geleneğinde yepyeni bir bilinç oluşturmak amacıyla gramer kitapları kaleme alıp diğer edebî metinleri de derleme yoluna gittiler. Yine bu entelektüel çevre, kendi insanların ihtiyaçlarına cevap vermek üzere küçük ya da büyük hacimli sözlükler hazırlama işiyle de meşgul oldular.²⁷

Arap edebiyatında tarihî roman denilince iki isim öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki Selîm el-Bustânî, bir diğeri ise Corci Zeydân’dır. Selîm el-Bustânî, 1870’te Beyrut’ta babası Butrus el-Bustânî ile birlikte kurduğu “*el-Cinân*” dergisinde tarihî roman

²⁵ Matbaatu sâhibi’s-seâde olarak da adlandırılan Bulak Matbaası, 1819 veya 1820’de kurulmuş, ancak 1822 senesine kadar işlevsel olamamıştır. Emin Sami Paşa, kuruluş Tarihî olarak 1821 Tarihinden söz eder. Bkz <http://www.İslâmansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=d060389> Erişim Tarihi: 07/07/2016

²⁶ Butrus el- Bustânî: 1819’da Beyrut’un Dibbiye kasabasında doğdu. Mârûnî bir aileye mensuptur. İlk tahsilini köyünde yaptı. Orta ve yükseköğrenimini Aynivereka 'da tamamladı. Yükseköğrenimi sırasında Arap Edebiyatı yanında Süryanice, Latince, İtalyanca okudu; felsefe ve ilâhiyatla ilgilendi. İngilizceyi ise kendi gayretiyle öğrendi. Mezun olduğu yüksekokula öğretmen tayin edildi. Daha sonra Beyrut’a gitti. Kavalalı Mehmet Ali Paşa’nın oğlu İbrahim Paşâ 'yı Suriye’den çıkarmak için Beyrut ve yöresini işgal eden İngilizlerin yanında tercüman olarak çalıştı. Bu görev onun hayatında bir dönüm noktası teşkil etti. Bkz. www.İslâmansiklopedisi.info/dia/pdf/c06/c060324.pdf Erişim Tarihi: 11/10/2017.

²⁷ Muhammed Sawaie, “Rifâ’a Râfi’î et-Tahtâvî ve Modern Arap Edebiyat Dilinin Leksikolojik Gelişimine Katkısı”, (Çev.: Şener Şahin), *Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(2), 2005, 162.

türünde üç eser yayınlamıştır. Corci Zeydân²⁸, İslâm tarihînin farklı dönemlerini içeren yirmi bir tane roman kaleme almıştır. Bunların yanında bir tane de aşk romanı yazmıştır.²⁹

Batılı anlamda roman türünün Arap dünyasına ilk girişi XIX. yüzyılın ikinci yarısında Rifâ'a Rafî' et-Tahtâvî'nin "*Mevâkı'u'l-eflâk fî vekâ'i' Telîmâk*" olarak isimlendirdiği ve Fransızca'dan tercüme ettiği eseri iledir. Ayrıca modern tarzda romana geçişte et-Tahtâvî'nin, roman olmayan fakat romanın habercisi olduğu ifade edilen "*Telhîsu'l-İbrîz fî Telhîs Bârîz*" adlı eserinin ayrı bir yeri vardır. et-Tahtâvî'nin kitabında Avrupalıların ilerlemelerinden, onların hukuklarından övgü ile bahsetmektedir. Eserin edebî yönünün az olduğu ve daha çok bilgilendirme hedefinin ağır bastığı anlaşılmaktadır. Batılı anlamda ilk Arap romanı Muhammed Huseyn Heykel'in 1911 yılında Fransa'da yazdığı ve Mısır'da da 1913 yılında bir takma adla yayımlamış olduğu "*Zeyneb*" adlı romanıdır.³⁰

"*Zeyneb*" batılı tarzda yazılan ve batı tekniğine uygun ilk roman olma özelliği taşımaktadır. Bu hikâyede anne babasının zoruyla istemediği bir kişiyle evlendirilen *Zeyneb* adlı bir genç kızın, verem ve ölümlü biten acıklı öyküsü anlatılmıştır. Romanın iki konusu vardır. Birincisi, romanın kendisiyle başlayıp kendisiyle bittiği köylü kız *Zeyneb* üzerinde, ikincisi ise romanın bir diğer kahramanı Hamid üzerinde yoğunlaşır. Heykel, bu çalışmasını ortaya koyarken o sıralarda okuduğu Fransızca romanların kendisinde bıraktığı etkinin rolünü itiraf etse de, bu romanın sadece Avrupa edebiyatının etkisiyle oluşturulduğunu düşünmek doğru olmaz. Çünkü yazarın, romanda vermek istediği önemli mesajlardan birisi, kadınların özgürlüğü konusudur. Hatta geleneksel düşünce, toplumda hâkim olduğu sürece eğitimin tek başına bir işe

²⁸ Corcî B. Habîb Zeydân (1861-1914) :14 Kasım 1861'de Beyrut'ta Ortodoks mezhebine mensup fakir bir Hristiyan ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. İlyas Hûrî, Şevvâm ve Muallim Zâhir medreselerinde gördüğü ilk tahsilinin ardından (1866-1872) küçük bir lokanta işleten babasının yanında çalışmaya başladı. Birkaç yıl sonra gece öğretimi yapan bir okula devam ederek kısa zamanda İngilizceyi öğrendi. 1881'de Beyrut'taki Amerikan Protestan Koleji'ne (el-Medresetü'l-küllîyye) kaydoldu; fakat bir süre sonra meydana gelen boykota katıldığı için kolejden uzaklaştırıldı. Bu okuldaki tıp tahsilinden edindiği bilgiyle imtihan vererek eczacı diploması aldı. Daha sonra Kahire'ye giderek Kasrû'l-aynî Tıp Medresesi'ne girdi; ancak bu tahsilin çok uzun olması ve içinde bulunduğu maddî imkânsızlıklar sebebiyle okulu bırakmaya mecbur kaldı ve kendisini Edebiyat, tarih, dil konularına verdi. 1884'te ez-Zamân gazetesinde çalışmaya başladı. Bkz. <http://www.İslâmansiklopedisi.info/> Corci Zeydan maddesi, (Çev.: Muharrem Çelebi) Erişim Tarihi: 06/07/2017.

²⁹ Karabela, 187.

³⁰ Galip Güler, *Yûsuf El-Ka'id'in Yahdus fî Mısır El-Ân Romanının Şekil ve Muhteva Bakımından İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2014, 18.

yaramayacağı görüşünü vurgulamaktadır. Örneğin Azîze, şehirde doğup büyümüş ve tahsil görmüş bir kişiliği canlandırmasına rağmen, sevdiği Hamid ile evlenememektedir. Aynı şekilde *Zeyneb* de istediğiyle değil de; istemediği ile evlendirilen ve geleneklerin kurbanı olan bir genç kızı temsil eder. Bu konu, yani kadınların özgürlüğü konusu, on dokuzuncu yüzyılın sonlarıyla yirminci yüzyılın başlarında özellikle de Mısır'da mücadelesi verilen bir konudur.³¹

Heykel, birçok hikâyesinde Mısır kadınının geri planda kalmışlığından bahseder. Bu bakımdan onun yaklaşımı Mehcer yazarlarından olan Cubrân Halîl Cubrân'la aynıdır. Hikâyelerini derlediği bir diğer eseri ise “*Sevrâtu'l-Edeb*”dir. Bu eserde beş hikâyeye yer alır. Bunlardan üçü, “*Îzîs, Râ'iyetu'l-Hâtûr* ve *Afrodit*”tir. Bunlar eski Mısır tarihinden bahseder.

Diğer iki hikâyesi ise “*Hukmu'l-Hevâ*” ve “*eş-Şeyh Hasen*”dir. Bunlar konusunu modern Mısır'ın toplumsal hayatından almaktadır.³² Bunu takiben kısa hikâyeye olarak Muhammed Teymûr'un “*Mâ Terâhu'l-'Uyûn*” adlı kitabı gelmektedir.

Mısırlı yazarların arasında öne çıkanlardan bir diğeri ise Tefîk el-Hakîm'dir. Paris'te akademik çalışmalarına devam etmiş burada kendini geliştirmiş ve sonucunda da ilk romanı olan “*'Avdetu'r Rûh*” Fransızca olarak yazmıştır. Bir süre sonra “*'Avdetu'r Rûh*”u Arapçaya çeviren Tefîk el-Hakîm 1933 yılında iki cilt hâlinde romanının basımını yaptırmıştır. “*'Avdetu'r Rûh*” adlı romanında Kahire'de akrabaları ile yaşayan Muhsin adında bir genci, “*Usfûr mine's-Şark*” adlı eserinde eğitimini tamamlamak üzere Paris'e giden bir önceki romanın kahramanı Muhsin'i görüyoruz. “*Yevmiyyât Nâib fi'l-Eryâf*” adlı romanında da kırsal kesimde on iki günlük anısını sunan bir savcı yer almaktadır.

Mahmud Tâhir Lâşin'in “*Havvâ bilâ Adem*” adlı romanı, sosyal eleştiriyi konu edinerek, okuyucuyu fakir tabakanın sorunlarıyla karşı karşıya getirmektedir.³³

³¹ İlknur Emekli, *Çağdaş Suriye Romancılığında Halîm Berekât ve Toplumcu Gerçekçi Romanlarının Çözümlemesi* (Yayınlanmamış Doktora tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2013, 7.

³² Gülyaşar Demirci, *Mısır Edebiyatında Kısa Hikâyeye*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2014, 59.

³³ Hasan Harmancı, *Abdurrahman Munîf in el-Eşcâr ve İğtiyâlu Merzûk Adlı Eserinin Teknik ve Tematik Yönden İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2013, 14.

Macera roman yazarı diye adlandırabileceğimiz yazarımız Mahmûd Teymûr'un (1894-1973) en tanınmış romanlarından biri olan “*Nidâ'u'l-Mechûl*” 1939 yılında Kahire’de basılmıştır. Kısa bir roman olmasına rağmen roman, yazarın diğer roman ve hikâyelerine oranla edebiyat dünyasında daha çok tanınmış ve daha başarılı olmuş bir çalışma olarak nitelendirilmiştir. Bu romanın olayları Lübnan’da geçmektedir.

Muhammed Mendûr’un gerçekçi roman türünün güzel bir örneği olarak değerlendirdiği “*Nidâ'u'l-Mechûl*” romanında macera ve heyecanlarla dolu, sürükleyici ve gizemli bir anlatım tarzının kullanıldığını söylemek mümkündür.³⁴

Lübnan romancılığını kurtarmış olan yazarımızın adı ise Kerem Mulham Kerem’dir. Adeta popülerliğini kaybetmek üzere olan romanı tekrar eski popülerliğine kavuşturmuştur. “*Bûnâ Entûn*”, “*Sarhatu'l-Elem*”, “*eş-Şeyh Karîru'l-Ayn*”, “*Dem'atu Yezîd*”, “*Sakru Kureyş*”, ve “*Kahkahatu'l-Cezzâr*” Kerem Mulham Kerem'in eserlerinden bazılarıdır. Yazar, kendisinde daha baskın olan toplumsal tarihsellik mevzusunu, romanlarında tarihsel ve toplumsal eğilimler olarak biraraya getirmiştir.

I. Dünya Savaşı'nda yaşanan toplumsal felâketlerin anlatıldığı “*Ömer Efendi*” isimli romanın yazarı Lutfî Haydar ve birbirini seven iki insanın evlenmesine izin vermeyen dinsel farklılık konusuna yoğunlaşmış “*en-Nidâu'l-Ba'îd*” romanının yazarı Ahmed Mekkî bu dönemin romancılarından sayılmaktadır.³⁵

Mısır'da roman türüne yakın üslûpta yazılmış başka eserler de mevcuttur. Bunlara Suleymân Feydî'ye ait “*er-Rivâyetu'l-Îkaziyye*” (1919), Mahmûd Ahmed es-Seyyid'in “*Mesîru'd-Du'afâ*” (1922) ve İbrâhim Celâl'in “*el-Emîr Hayder*” isimli eserleri örnek gösterilebilir. Sonraki yıllarda roman türü ‘Ali el-Cârim, ‘Adil Kâmil, Muhammed Ferîd Ebû Hadîd, Muhammed Sa'îd el-'Uryân, ‘Ali Ahmed Bâkesir, Abdülhamîd Cûde es-Sehhâr ve Necîb Mahfûz gibi yazarların çalışmalarıyla gelişmiştir. Ayrıca bu dönemde Ferah Antûn, Zeyneb Fevvâz, Lebîbe Hâşim ve Ya'kûb Sarrûf da roman alanındaki önemli şahsiyetlerdir.³⁶

³⁴ İlknur Emekli, “Mahmûd Teymûr'un Nidâu'l-Mechûl Adlı Romanı Üzerine Bir İnceleme”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2012 16 (1), 302.

³⁵ Humeyd Ekberî, “*Modern Arap Romanı: Kökleri-Gelişmesi-Eğilimleri - 3: Modern Arap Hikâyeciliğinin Oluşum Dönemi*”. Çev.: Murat Göçer, bkz: <http://www.40ikindi.com/Edebiyat/oku.php?id=3000> (23.02.2012).

³⁶ Güler, 19.

Arap romanına rehberlik eden bu çalışmalar, diğer Arapça konuşan ülkelerde yazarlara bir ilham kaynağı olmuş ve aynı zamanda yazdıkları ile Arap romanına çok şey katan öncüler hâline gelmişlerdir.

Arap romancıları arasında yirminci yüzyılda en öne çıkan isim şüphesiz Necîb Mahfûz' dur. Necîb Mahfûz 11 Aralık 1911'de, sonraları birçok roman ve öyküsüne konu olacak orta tabakadan insanların yaşadığı Kahire'nin el-Cemâliyye semtinde doğmuştur.³⁷ Nobel ödüllü ilk Arap yazarı olan Mahfûz, Mısırlı ve Batılı birçok edebiyatçı ve filozoftan etkilenmiştir.³⁸

Romancılığı ve kısa hikâye yazarlığıyla meşhur olan Mahfûz, “*el-Ehrâm*” gazetesinde uzun yıllar yazarlık yapmıştır.

Özgürlükçü bir edebiyatçı olan Necîb Mahfûz, Cemal Abdu'n-Nâsır'ın 1952 yılında Mısır krallığını devirerek yerine Mısır Arap Cumhuriyetini kurmasıyla bir müddet edebiyattan uzaklaşmıştır. Devrim beklentilerini karşılamayınca devrimi gerçekleştiren idarecileri üstü kapalı olarak tenkit yoluna başvurmuştur. Bunu 1959'da Muhammed Heykel'in idaresindeki “*el-Ehrâm*” gazetesinde tefrika hâlinde neşrettiği “*Evlâdu Hâretinâ*” başlıklı romanıyla yapmaya çalışmıştır. Sembolik tarzda yazdığı bu romanda idarecilere vermek istediği mesaj ikinci planda kalmıştır.

Zira romanın çerçevesini peygamber kıssalarından iktibaslarla şekillendirmesi, Allah'a ve Peygamberlerine saygısızlık addedilmiş ve Mahfûz şiddetli eleştirilere maruz kalmıştır. Ardından sembolik tarzda başka romanlar kaleme almıştır. Özellikle bu romanları sayesinde 1988 yılında Nobel Edebiyat ödülünü almıştır.³⁹

Arap edebiyatında erkek yazarlar kadar kadın yazarlar da vardır. Lübnan'da Leylâ Ba'albekkî'nin “*Ene Ahya*” (1958), Mısır'da Nevâl es-Sa'dâvî'nin “*Muzekkerâtu Tabîbe*” (1958), Suriye'de Ğâde es-Semmân'ın “*Kavâbisu Beyrût*” (1976) gibi kadın

³⁷ Musa Yıldız, “Nobel Ödüllü Yazar Necîb Mahfûz'un el-Liss ve'l-Kilâb Adlı Romanı”, *Nüşa*, Yıl: II, Sayı:5, Bahar 2002, 24.

³⁸ Bülent Korkmaz, *Necîb Mahfûz'dan Bir Mısır Devrimi Romanı: Karnak Kafe*, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, tsz. 2.

³⁹ Cemal Abdullah Aydın, *Necîb Mahfûz'un “Yankı” Adlı Kısa Hikâyesi*, s.14 bkz. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/iusarkiyat/article/viewFile/1023009479/1023008788> Erişim Tarihi:16/06/2017.

romancıların eserleri örnek verilebilir. Kadın yazarlar da diğer yazarlar gibi, her türlü politik ve sosyal konuyu romanlarında işlemeye çalışmışlardır.⁴⁰

Özetle daha önceden gelenek ve göreneklerine bağlı olup bunlardan hiç şikayet etmeyen yazarlar batı ile tanıştıktan sonra aydınlanmış ve toplumu değiştirmeye çalışmışlardır. Toplumdaki bazı adaletsizliklere dikkat çeken yazarlar fakirlik, genç kızların evlilik seçimini yapamaması, din ve siyaset gibi farklı konularda yazmış ve değişiklikler yapmaya uğraşmışlardır.

Batının teknolojisi, bilim ve sanatta ileri oluşu karşısında hayran kalmaktan kendini alamayan yazarlar istemeden ya da bilinçsiz bir şekilde Batı'ya özenmiş ve eserlerinde anlattıkları ile Batı'yı öven ve kendi ülkesini beğenmeyen bireylere dönüşmüşlerdir.

Daha önce toplumdaki yerleri gereği bir utanç, bir ayıp olarak karşılanan kadınların yazarlık kavramı artık bu limitleri aşmış ve Leylâ Ba'albekkî, Nevâl es-Sa'dâvî ve Ğâde es-Semmân gibi kadın yazarlar ön plana çıkmış ve yazarlık işine aktif bir şekilde katılmaya başlamışlardır.

Öte yandan yazarların toplumlarına karşı duyduğu hoşnutsuzluk kimi zaman başka bir boyut almış kimi zaman da özgürlük fikrini savunmalarına ve dolayısıyla da devrim gibi büyük siyasî olayları savunmalarına sebep olmuştur. Necîb Mahfûz bu yazarlardan biridir. Önce devrime destek vermiş daha sonra aradığını bulamadığı için devrimi yapanları eleştirmiştir. Bu Arap toplumunda çıkarıcılığın ve materyalist anlayışın da Batı ile geldiğinin bir kanıtı olabilir.

Kısaca Napolyon'dan sonra Arap edebî dünyasında tam bir aydınlanma çağı ve içinde matbaa ile diğer yeniliklerin çok sayıda olduğu bir dönem yaşanmıştır.

⁴⁰ Emekli, *Çağdaş Suriye Romancılığında Halîm Berekât ve Toplumcu Gerçekçi Romanlarının Çözümlemesi*, 13.

İKİNCİ BÖLÜM

IRAK ROMANCILIĞI VE HİKÂYECİLİĞİ

2.1. IRAK ROMANCILIĞI VE HİKÂYECİLİĞİ

Irak bulunduğu Mezopotamya coğrafyası gereği medeniyete beşik olmuş ülkeler arasındadır. Dolayısı ile medeniyetle birlikte edebiyat da büyük bir öneme sahip olmuştur. Önceleri edebî eserleri yazmak ve çoğaltmak teknolojik eksiklikten dolayı zordur. Her yazılan kitabın modern olmayan tekniklerle yazılması hem emek hem de zaman israfına sebep olmaktadır. Bu yüzden ki belli bir zamana kadar Irak'ta yazılı roman ve hikâye bulmak oldukça zordur. Edebiyat daha çok sözlü halde var olmaktadır. Her ne kadar sözlü edebî eserler bulunsa da, bu eserlerin yazılması, basılması ve halkla buluşması ancak matbaa ile mümkün olmuştur. Napolyon'un getirdiği kağıt fabrikası ve basım evleri gibi yeniliklerden sonra, 1869 yılında Türk valisi olan Mithat Paşa, makinelerle donanmış modern bir matbaa kurmuştur ve bu sayede gazeteler düzenli bir şekilde çıkarılmaya başlanmıştır.⁴¹ Bu matbaa da yeni bir okuyucu kitlesinin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Matbaa, gazetecilikle doğrudan alâkalı olup, her ikisi de geçen yüzyıl boyunca büyük bir ilerleme katetmişlerdir. Gazetenin basımı, İsmail Paşa zamanında artmış ve sayısı yirmi yediye yükselmiştir. Osmanlı Devleti'nde 1908 yılında Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte Irak da dâhil bölgedeki çoğu ülkelerde gazetelerin sayısı artmıştır. Irak'ta yetmişden fazla gazete vardır. XIX. yüzyılın sonlarına doğru okuyucu kitlesindeki devamlı artış anlatı türünün, öykü ve romanın yazılmasının yollarını açmıştır. Dahası toplumda bireyselleşme artmış ve bu da toplumdaki bireylerin kişisel yaşantılarını ve dolayısıyla da milletin bilinçlenmesini sağlamıştır. Matbaa sayesinde artan kaynaklar ve okuma-yazma oranının artmasına neden olan yeni okulların açılışı bu bilinçlenmeye destek olmuştur. Bölgede Batılılar etkinlik göstermiş ve kaynakları sömürmüştür. Bu nedenle halkın bir kısmı asimile olmuş ve bunun sonucunda ulusal direniş fikri ortaya çıkmıştır. Bu duygu da yeni nesillere rehber olmuştur. Bu durumda kısa öykünün ilk biçimleri oluşmuş ve bu türün

⁴¹ Jacob M. Landau, *Modern Arap Edebiyat Tarihi (20. Yüzyıl)* (Çev.: Bedrettin Aytaç), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, 69.

ilk örnekleri kaleme alınmıştır. İlk öykü yazarları konu olarak gerçek hayatı anlatmayı kendilerine bir görev addetmişlerdir.⁴² Böylece Irak'ta kısa hikâye yazarları 1920-1930'larda Mısır ve Lübnan'ın etkisinden kurtularak kendi edebiyatlarının temellerini yavaş yavaş atmaya başlamışlardır.⁴³

Bu noktadan sonra çalışmamızın daha açıklayıcı olabilmesi için Irak edebiyatında ön plana çıkmış bazı hikâye ve roman yazarları ve bu yazarların eserlerinin içerikleri hakkında detaylı bilgilere yer vereceğiz.

Irak edebiyatında Mısır ve Lübnan'dan sonra Batı'nın etkisi bir hayli görülür. Tâhâ Hüseyin⁴⁴, Mahmûd Teymûr⁴⁵ ve Tevfik el-Hakîm⁴⁶ Irak'ta en etkili yazarlar arasındadır. Bu yazarlarda Avrupa ve Rus edebiyatçıları gibi klasik öykü türlerinin etkisi oldukça fazla hissedilmektedir. Bu etkileşimin bir sonucu olarak hikâyeden çok makaleye benzeyen küçük hikâyeler yazılmıştır. Özellikle I. Dünya Savaşından hemen sonra yazılmış olan bazı hikâyeler Lübnan gazetelerinde yayımlanmıştır. “*el-Bilâd, el-Îtidâl, el-Hatit, er-Ra‘î, el-Ahâli*” gibi Irak'ta yayın yapan gazeteler daha sonra bu aktiviteye katılmıştır. Bu gazetelerin Irak hikâyeciliğinde oynadığı rol

⁴² Sabri Hafız, “Modern Arap Kısa Öyküsü”, (Çev.: Azmi Yüksel) *Nüşa Dergisi*, yıl. III, sy.9, Bahar 2003, 2-3.

⁴³ Demirci, 27.

⁴⁴ Tâhâ Hüseyin: Mısır'ın Minye bölgesindeki Megâya köyünde 1889 yılında doğdu. Onüç çocuklu bir ailenin yedinci çocuğudur. Küçük yaşta görme duyusunu kaybetmiştir. Dokuz yaşında iken hafızlığını, 1902' de girdiği Ezher'de ilk ve ortaokul öğrenimini tamamladı.1910 yılında Mısır Üniversitesinin(Kahire Üniversitesi) Edebiyat bölümüne kaydoldu. 1914'te mezun oldu. 1915 Mayıs'ında arkadaşları ile birlikte es-Sûfû gazetesini çıkardı. 1973'te Kahire'de öldü. bkz. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi* 39. Cilt 377. Tâhâ Hüseyin Maddesi

⁴⁵ Mahmûd Teymûr: 1894 yılında dünyaya gelmiştir. Babası Ahmed Teymûr Paşa güzel ahlaklı mütevası birisidir. Ahmed Teymûr Paşa eski Arapça kitaplara vâkıf, el yazmaları ve kıymetli eserleri derleyen aynı zamanda dil Edebiyat ve tarih alanında dönemin araştırmacı âlimlerinden biridir. Ahmed Teymûr Paşa oğlu Mahmûd ve Muhammed'i ve iki kızını Edebiyata yönlendirmeye çalışarak onlara İmru'ul Kays' ın Mu'allaka'sını ezberletmeye çalışmıştır. Mahmûd ve Muhammed bir edebiyat ailesi kurmuşlardır. Mahmûd Teymûr'un yaşadığı dönemde modern yazarlardan oluşan bir kuşak hikâye sanatında sosyal eğilimlerden etkilenmiştir. Modern Mısır kısa hikâye türünün en önemli yazarlarındanıdır. 1973 yılında vefat etmiştir. Bkz. Nurullah Yılmaz, “Mahmûd Teymûr Hayatı ve Edebî Kişiliği ve Eserleri”, *Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 25, Erzurum 1999, 205-206.

⁴⁶ Tevfik el-Hakîm: Mısır'lı yazarların adeta en üst mevkiinde bulunan Tevfik el Hakîm 9 Ekim 1898 yılında Mısır'ın İskenderiye kentinde Muharrem bey mahallesinde doğmuştur. Babası İsmail el Hakîm savcı yardımcısı olarak çalışıyordu. Görevi gereği bir şehirden başka bir şehre gidiyordu. Bu yüzden Tevfik el Hakîm doğduğunda babası eşinin yanında bulunmamıştır. Bir Kız kardeşi vardır. el Hakîm Arap Edebiyatında önemli bir yere sahip olan hikâye türünde (1930-1950) yüzden fazla hikâye yazmıştır. 1987 yılında vefat etmiştir. Bkz. Gülyaşar Demirci, *Mısır Edebiyatında Kısa Hikâye*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2014, 67.

küçümsenmeyecek kadar büyüktür. Irak'ta hikâyeciliğin tarihî 1908 yılına kadar uzanır, ancak bu tür tam olarak 1919 yılında bir deneme olarak ortaya çıkar.

Irak'ta 1919 yılında ilk yazılı denemeyi Suleymân Feydî el-Mavsilî adlı yazar çıkarmıştır. Suleymân Feydî el-Mavsilî'nin kaleme aldığı eserinin adı “*er-Rivâyetü'l-Îkâziyye*”dir. Yazarı bu denemeyi nükteli, ahlaklı, tenkitli ve yirmi bölümden oluşan “Edebî Roman” olarak nitelendirmiştir. Yazarının amacı, bilinen, ince ve sanatsal bir roman oluşturmak değildi. O, hem inandığı eğitici ve ıslah edici bir eser yazmak hem de ahlâkî görüşlerini yaymak istiyordu. Yazar görüşlerini 1908 yılında ilan edilen anayasadan sonra Basra'da yayınladığı “*Îkâz*” isimli gazetesi aracılığıyla paylaşmaya başlamıştır. Fakat *er-Rivâyetü'l-Îkâziyye* romanı, temel unsurlardan pek çoğunu içermemektedir. Bu durum romanın nesir tiyatrosu ile büyük ölçüde karışmasına neden olmuştur. Bu nedenle “*er-Rivâyetü'l-Îkâziyye*” romanının sınıflandırılmasında araştırmacılar ihtilafa düşmüşlerdir. Araştırmacıların kimi bu eseri vaaz vb. niteliğinde belagatlı kısa hikâye türü sınıfına koyarken; kimisi de onu tiyatro sanatı olarak kabul etmektedir. Yine bazı araştırmacılar eseri tiyatroya dâhil ederken, bazıları da onu tiyatro ile romanın karışımı olarak kabul etmektedir.

“*er-Rivâyetü'l-Îkâziyye*”, içerisindeki konuşma ve tartışma şekillerine rağmen, araştırmacılar tarafından bu romanın sanat unsurları pek de önemsenmemiştir. Yazar, bu farklılığı eser içindeki rüya bölümlerine bağlamaktadır. Bu yüzden romanda geçen olayları sanki rüya görüyormuşçasına kaleme aldığını söylemektedir. Yazar, rüyayı gören kişiye gafletten uyanıp tefekkür edebilmesini ya da rüyayı anlayabilmesini mümkün kılmak için rüyada gördüklerini kaydetmesini söylemektedir.

Suleymân Feydî el-Mavsilî'nin romanın bölümlerinde rüya hakkında bir şeyler söylememesinin asıl sebebi, zamanında kıssaların bu türü yaygın olduğu için onun, gerçeklere ancak rüyanın içinden geçerek ulaşılabileceğine ve rüyanın bu anlamda bir vasita olacağına inanmasıdır. Eserde öğretici yanının fazla gözetilmemesi, yazarı romanın başından beri vaaz ve irşad üslûbunu gözetmeye mecbur bırakmaktadır.

Bu dönemde okuyucular tarafından gösterilen ilginin azalmasından dolayı tesadüfler ve sürprizler artmış; incelemeler ise neredeyse yok olmuştur. Olayların dramatik yanları gizlenmiş ve sonunda eser canlılığını ve önemini kaybetmiştir. Bunun

sebebi de öncesinde örnek alınabilecek bir türün olmamasıdır. Bu yüzden zamanın eserleri adeta denemelerden alınan bir yöntem hâline gelmiştir.

1920’li yıllarda birbirinden bağımsız dağınık roman denemelerine de şahit olmak mümkündür. Bu denemeleri yazarların bazıları, romanları kişisel nedenlerle kaleme alırken; bir kısmı da özel nedenlerle kaleme almıştır. Bu romanların çeşitli şekilleri vardır ve sanatsal seviyeleri de birbirinden farklıdır. Bu yazarlardan kimisi sadece romantizme yönelmişken, diğerleri ise yoksulların ve mazlumların samimi hallerine önem vermektedir. Bazı yazarlar insanların yaşadığı gerçek olayları kaydetmeye uğraşmakta, bazıları da kendilerini tarihten sorumlu tutmakta ve geçmiş olaylar çerçevesinde romanlarını yazmaktadırlar. Bunlardan tamamen farklı olarak kimi yazarlar da macera ve polisiye romanları arasında sayılabilecek bir tür oluşturmuşlardır.

Bu romanlar Irak edebiyatının aslında oraya dışarıdan gelen çok sayıda edebî ve fikrî akıma boyun eğmesinin edebiyata yansımından başka bir şey değildir. Öyle ki, Irak’ta bu akımlardan etkilenmeyen tek bir edebiyatçı bulmak neredeyse mümkün değildir. Diğer Arap ülkeleri gibi Irak da romantizmin etkisi altındadır. Ancak bu durumun çok da uzun sürmediğini belirtmek gerekir. Bu edebî ve fikrî akımların etkilerine örnek olarak, Arapça’da yazılmış olan eğlenceli hikâyelerin etkisini, Cubrân Halîl Cubrâ’nın⁴⁷ edebî etkisini, Mustafâ Lutfî el-Menfelûtî⁴⁸, Tâhâ Hüseyin ve Mahmûd Teymûr gibi isimlerin edebiyatlarının etkisini, Mısır’da 1919 Devrimi’nin sonlarında ortaya çıkan modern okulun etkisini, Türk edebiyatının etkisini ve son olarak Türk edebiyatı aracılığı ile keşfedilen Rus edebiyatının etkisini verebiliriz. Daha önce de belirttiğimiz gibi Irak, Mısır’a düşünsel anlamda boyun eğmekteydi ki, bu etki en çok da nesir alanında gerçekleşmiştir. Bunun sebebi Iraklı yazarların Mısırlı yazarların kaleme aldıkları güzel örnekleri taklit edip, eserlerinde onların izlediği yöntemleri

⁴⁷ Cubrân Halîl Cubrân: 6 Ocak 1883 yılında Bişerri Köyü’nde doğmuştur. Babasının adı Halîl, annesinin adı Kâmile’dir. Aile kökünün nerden geldiği tam olarak bilinmemektedir. Kendi araştırmaları kökeni Arap Matematikçi el- Harezmi’ye dayandığını belirtir. Bkz. Halil Çatal, *Cibrân Halîl Cibrân ve Öykücülüğü*, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2011, 24.

⁴⁸ *el-Menfelûtî*: Asıl adı Mustafa Lutfî el-menfalûtî’dir. 1876 da doğmuş 1924’te ölmüştür. Doğma büyüme Mısırlıydı. Yukarı Mısır’dan geliyordu. Kahire’de İslâmî el- Ezher üniversitesinde okumuştur. Arap Edebiyatı dışındaki Edebiyatları oldukça iyi seviyede bilmesine rağmen yabancı dil bilgisi eksiktir. Hikâye ve denemeleri her zaman için okuyucularını duygulandırmıştır. Hikâyelerinden birine “ Göz Yaşları” adını vermiştir. Bkz. Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı*, Hece Yayınları, Ankara 1997, 69.

kullanmış olmalarıdır. Bu şekilde edebiyatçıların o dönemde roman hakkındaki görüş ve uyguladıkları yöntemleri kendilerine has bir şekilde biçimlenmiştir.⁴⁹

Aslında bir tür olarak hikâye, Türkçe'den çevirilere önem veren ve “*fi's-Sâmini'z-Zaman, Celâl Hâlid, en-Nakabât ve Mücâhidûn*” gibi hikâyeler kaleme alan Mahmûd Ahmed es-Seyyid tarafından verilen konferans türünde yazılmış “*en-Nakabât*” derlemesiyle başlamıştır.

Türk yazar Abdülhak Hamid'den etkilenen, Irak hikâyeciliğinin lideri Mahmûd Ahmed es-Seyyid (1901-1937)'in Mısırlı Mahmûd Teymûr'la mektup ve benzeri iletişim araçlarıyla haberleşmesi, Irak'taki hikâyenin modernleşmesini hızlandırmıştır. Irak'ta yayımlanan ilk modern hikâye Mahmûd Ahmed es-Seyyid'in “*Fi Sebîli'z-Zevâc*” (Bağdat 1921) isimli eseridir. Daha sonra iç içe geçmiş bir çok olayın bulunduğu “*Mesîru'd-Du'afâ*” (Kahire 1922) adlı eserini görürüz. Bu hikâyenin özeti şu şekildedir:

“İçinde birbirine karışmış olayların bulunduğu hikâyenin kahramanı İbrâhîm, Osmanlı ordusunda bir yöneticidir. İbrâhîm Türk kumandanın kızı Zehra'ya âşık olur. Kumandan sarhoş olduğu bir gece, İbrâhîm'in Zehra'yla evlenmesine izin verir. Fakat uyandığında fikrini değiştirir ve İbrâhîm'i hapse attırır ve İbrâhîm hapisaneden kaçır. Kumandan'ın oğlu, İbrâhîm'in hapisaneden kaçtığını öğrendiğinde gidip İbrâhîm'in annesini öldürür. Bunun üzerine Zehra da İbrâhîm'in annesini öldüren kendi kardeşini öldürür ve İbrâhîm'le buluşur.

Mahmûd Ahmed es-Seyyid'in birinci ve ikinci hikâyesi sağlam ve kaliteli bir yapıya ulaşamamıştır. Bunun nedeni yazarın hikâyelerini yazarken Binbir Gece Masalları'ndan etkilenmiş ve hikâyelerinde Binbir Gece Masalları'nın unsurlarını kullanmış olmasıdır.⁵⁰

Yeni hikâyenin sağlam bir yapıya sahip olamamasının asıl nedeni, onun geleneksel (halk) hikâyesinden çokça uzaklaşmamış olmasıdır. Böylece Mahmûd Ahmed es-Seyyid geleneksel unsurların fazlaca bulunduğu çalışmasına bu atmosfer içerisinde başlamıştır. Doğüstü olaylar ve garip özellikler katmak, bilinmeyen hayal

⁴⁹ Hüseyin Yazıcı, *el-Faslu's-Sâlis er-Rivâyetu'l-Arabiyye fi'l-Irak*, s. 159, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/10523>.

⁵⁰ Yazıcı, *el-Faslu's-Sâlis er-Rivâyetu'l-Arabiyye fi'l-Irak*, 160.

âlemleri yaratmak, bunları tekrarlayıp uzatmak ve geleneksel resimleri yan yana koymak, bu geleneksel unsurlardan bazılarıdır. Yine de Mahmûd Ahmed es-Seyyid üçüncü hikâyesi olan “*Celâl Hâlid*” (1928)’de sanatın temellerini bilinçli entelektüel anlayış ve kavrayış ile göstermektedir. Bundan dolayı es-Seyyid kendisinden sonra yetişecek olan genç yazarlara öncülük edecek bir eser kaleme almıştır ve bu eseri Irak Devrimi’nin (1920) bastırılmasından sekiz sene sonra yayımlanmıştır. Ayrıca devrim olayı roman için sanatsal bir eksen olmuştur. Bunun nedeni olay kahramanının hayatında ve roman olaylarında peş peşe iki dönem arasında hem düşünsel hem de sanatsal yönden bir farklılık olmasıdır. Yazar, “*Celâl Hâlid*” (1928) için “*Hak ve hürriyet yolundaki çalışmamızda olmasını istediğimiz ülke gençlerine rehberlik eder*” demiştir.⁵¹

Mahmûd Ahmed es-Seyyid’in “*Celâl Hâlid*” eserinin konusu bir genç ve bu gencin başına gelenlerden oluşmaktadır. Devrimden önce ülkesini terk etmek zorunda kalan genç bir süre Hindistan’da kalır ve ülkesine döndüğünde gitmeden önce tanık olduğu devrim girişiminin başarısız olduğu gerçeği ile yüzleşir. Daha sonra farklı olaylar ve davalara şahit olur. Bu olayların kimisi gerçek dünyada meydana gelirken; kimisi de karakterin hayal dünyasında gerçekleşmektedir. Mahmûd Ahmed es-Seyyid bir yolculuğa çıkar ve bu yolculuğun masraflarını Yahudi bir aile karşılar. Bu yolculuk, eserin yazarı es-Seyyid’in siyasî görüşlerini geliştirmesi için adeta bir fırsat olmuştur. Yolculuk esnasında durak yerlerinden biri Bombay’dır. Burada çok farklı siyasî olaylarla ve düşünce akımları ile karşılaşır ve bu düşünceleri kendi vatanına taşır.

Yazar vatanına döndüğü zaman fikirlerini yazabileceği bir dergi çıkarmaya karar verir. Bu karar es-Seyyid’in uzun zamandır aklına takılan düşünceleri için bir çözüm yolu olmuştur. Böylelikle yazar vatan savunmasına katkıda bulunmaya karar verir. Bu da ancak bilginin yollarını öğrenip aklını ve zihnini canlı tutmasına bir vesile olmuştur. Yazar böylece yeni burjuva takımına önder olmuştur. Aslında bu yeni yetişen sınıfın bir temsilcisi gibidir. Böyle olmasının sebebi burjuva tabakasının, kendilerine ait fikirlerini, ümitlerini, hayata bakış açılarını ve var oluşlarına uygun bir tavrı Mahmûd Ahmed es-Seyyid’in eserlerinde bulmaları olmuştur.

⁵¹ Yazıcı, *el-Faslu’s-Sâlis er-Rivâyetu’l-Arabiyye fî’l-Irak*, 160-161.

Mahmûd Ahmed es-Seyyid “*Celâl Hâlid*” adlı eserinde yeni fikirler ve karmaşık problemler ortaya atmıştır. Sonuç olarak, Celâl Hâlid haksızlığa uğramış ve maaşlarını kaybeden işçilerin, kaybettiklerini geri almaları için onların grev yapmaları gerektiğine inanan bir kişidir.

Celâl Hâlid’in arkadaşı Ahmed Mücâhid, başkenti terk ederek Fırat’ın güneyindeki bir köye gider. es-Seyyid hikâyede geçen mektuplarının birinde bölge kabilelerinin durumunu anlatmaktadır. Yazılan bu mektuba bakarak Mahmûd Ahmed es-Seyyid’in bölgedeki çiftçilerin sıkıntıları hakkında bilgiye sahip olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Mahmûd Ahmed es-Seyyid’in kadın ve kadının toplumdaki yeri hakkındaki düşünceleri eserlerinde açıkça görülmektedir. Bu düşünce, yazarı Irak’ta kadınları ilk destekleyenlerden biri hâline getirmektedir. Hikâyenin kahramanı Celâl Hâlid, Kâsım Emîn’in kitaplarını okumaya başladığında kadının hürriyetini ve eylemlerini sınırlandıran kurallara başkaldırmasının gerekli olduğu fikrine varmıştır.⁵²

“*Celâl Halid*”in ilerleyen bölümlerinde yazar, Müslüman olan kahramanını Yahudi olan Sare’ye âşık eder. Bu durum dinler arasında barış içinde yaşamayı ön plana çıkarmaktadır. Bu eserde ana kahraman olan Celâl Hâlid “Arap Genç” ve “Kıtır” diye de adlandırılmaktadır.

Roman içeriğinin az olmasının sebebi, yazarın süssüz ve sade bir dil kullanmasıdır. Mahmûd Ahmed es-Seyyid bu eserinde Mustafâ Lutfî el-Menfelûtî’nin eserlerinin güzelliğinden ve kafiyelerinden hoşlandığını, ancak çokça kelime israfından da nefret ettiğini dile getirmektedir. Çünkü Mahmûd Ahmed es-Seyyid süslü, abartılı ve karışık yazım şekillerini tasvip etmemektedir.

Yazar romanını iki bölüm olarak ele almıştır. Olaylar, her iki bölümde de Hindistan’da geçmektedir. Bunun sebebi kendisi ile Hindistan devrimci gazetelerinin birinin sahibi olan Sevamî ve onun iki arkadaşı arasındaki mektuplaşmaları anlatım tarzı olarak seçmesidir. es-Seyyîd, daha sonra bu eseri “Anlamlı ve orijinal ilk Arapça roman” yapan özelliklerini korumaya çalışsa da; belirli şahısları, birtakım abartılı sözleri ve atasözlerini kullanmaktan da kendisini alıkoyamamıştır. Yazar “*el-Irak ilâ’l-*

⁵² Yazıcı, *el-Faslu’s-Sâlis er-Rivâyetu’l-Arabiyye fî’l-Irak*, 161.

Vâkı'ıyye" adlı eserinde "Hayat vadilerinde aşk yeter ve bu milletin faydalanacağı romanlar yazınız!" şeklindeki çağrısıyla Irak roman yazarlarını her yazdıklarında gerçeğe davet etmiştir.

Ayrıca Mahmûd Ahmed es-Seyyid bazı gazete ve dergilerde dizi şeklinde yayımlanan ve daha sonra kitap olarak basılan başka eserler de yazmıştır. Soylu bir aileden gelen şımarık bir genç ile genç bir kız arasında geçen aşk ilişkilerine yer vermiştir. Fakat örf ve âdetler, farklı dinden iki aşğın hayatını anlatan böyle bir romana izin vermemiştir. Sebep olarak da onların evlilik aşamasında çektikleri sıkıntılarını göstermiştir. Aynı örf ve âdetler, aşk ve âşık problemlerini, aşktan kaynaklanan olayları ve toplumun yasakladığı şeyleri de engellemiştir. Öyle ki, bu durum bireylerin mutluluğunu engellemiş ve onların her istediklerini yapmada özgür olmalarını kısıtlamıştır.

Bu sorunlar şeffaf bir dille, şiirsel üslûplarla, romantik ifadelerle ve aşkı anlatan gerçek atmosferlerden uzak, kurgusal bir dünyada ifade edilmektedir.⁵³

Otuzlu yıllarda hikâyeleri modern bir şekil almaya başlayan yazarları ve eserlerini şu şekilde vermek mümkündür: Cubrân Halîl Cubrân'dan etkilenen Ali eş-Şebîbî'nin yazdığı "*Rannetü Keş*" (1936), Halîl Azmî'nin yazdığı "*Delâl*" (1928), Ebû Enîs Zekî Hasan'ın yazdığı "*fi'l-Hubb ve'l-Hayat ve'l-Azâb*" (1938), "*'Arabiyyun Irâkiyyun*" (min Benâti'n-Nâs) (1939) ve Muammer Hâlid eş-Şebender'in "*Tarîk*" (1935) dergisinde yayımlanan "*'Abîdü'l-Kâlîd ev Muhîtun Yeteraddâ*" romanları. Muammer Hâlid eş-Şebender zengin tabakanın gerçeğini, zengin tabakanın hayatına giren zıtlık ve çelişkileri, zengin tabakanın yaşadığı veya tutunduğu gerçekleri örneklerle açıklamaktadır.

Aynı şekilde, "*el-Ehâu'l-Vataniyyu*" (1931)" gazetelerinde yayımlanan Mümtaz Ekrem el-Ûmerî'nin "*Nekbe*" isimli romanı gerçeğin içinden çıkan fakir tabakanın hayatına değinmeye çalışmaktadır.

Bununla beraber romanda yüzeysel bir bakış açısı hâkimdir. Roman okuyucunun zihnine herhangi bir fayda sağlamamakta ve ona bir alternatif sunmamaktadır. Bunun sebebi, romanın ve diğerlerinin reformist anlamdan sıyrılarak maddî ilişkilerin ve sosyal

⁵³ Yazıcı, *el-Faslu's-Sâlis er-Rivâyetu'l-Arabiyye f'l-Irak*, 162.

uyuşmazlıkların boyutlarının derinden anlaşılmasına ve yeniden umumi bir şuurla gözden geçirmeyi esas almaksızın gerçeği yerinde kullanmayı hedeflemesine dayanmaktadır. Bu hedeflerinden dolayı bu roman romantik romanın ulaştığı yerlere ancak gelebilmiştir.⁵⁴

Mahmûd Ahmed es-Seyyid (1901-1937) ve eserleri Türkçe'den üç çeviri içeren, fakat teknik açıdan çok önemli olmayan “*et-Talât*” (Bağdat 1927) ve doğal bir öykü tarzına sahip ve Irak toplumundaki bazı toplumsal gerçeklikler hakkında olan “*Fî's-Sâmini'z-Zaman*” (Bağdat 1935), Abdullah eş-Şehâbî ve onun diyalog tarzı baskın ve içindeki modern hikâye özelliklerinin çok zayıf olduğu “*Akâşîş*” (1935); bazen konferans tarzıyla bazen de diyalog tarzıyla toplumun sorunlarını inceleyen Enver Şa'ûl ve onun eserleri “*el-Hasâdu'l-Evvel*” (Bağdat 1930) ve “*el-Hammâlu's-Sağîr*”; otobiyografik hikâyeleriyle ünlü olmuş ve eserlerinde intikam ruhu baskın olan Zünnûn Eyyûb (1908-1996)'un eserleri “*Azameh Fârigah*” (Bağdat 1946) ve *Sadîkî* (Bağdat 1938); Abdulhak Fâdîl ve hikâyesi “*Hasra humm Mihâ'il*”, “*Ahrâr* ve “*Abîd*” (Bağdat 1941), Irak romanının en önemli temsilcilerindendir.

Bu yüzden Mahmûd Ahmed es-Seyyid'in “*Celâl Hâlid*” (Bağdat 1928) adlı hikâyesi yukarıda isimleri verilen eserler arasında teknik açıdan daha başarılı kabul edilir. Irak'ta ilk dönem hikâyelerinde didaktik bir meyil gözlemlenir.⁵⁵

Şâlûm Dervîş'in eseri “*el-Kâdihûn*” (Musul 1939), sembolizmin etkisiyle okuyucuyu garip diyarlara götüren “*el-'Akl fî Mihneh*” (Musul 1940), “*Hummeyât*” (Bağdat 1941), “*el-Kâriset es-Şamireh*” (Bağdat 1945), “*er-Resâ'ilu'l-Mensiyye*” (Bağdat 1958), “*ed-Dahâyâ*” (Bağdat 1938), “*Kıssa min Fiyenâ*” (Bağdat 1958) ve “*Rusul eş-Şekâfeh*” gibi eserleriyle Irak hikâyeciliğine uluslararası bir boyut kazandıran Zünnûn Eyyûb'a rağmen, çeşitli sebeplerden dolayı hikâyenin Eyyûb'un zamanında ilerlediğini söylemek zordur. 1930'ların ikinci yarısında yazmaya başlayan Zünnûn Eyyûb, şekil ve içerik açısından realist hikâyenin yolunu açan Mahmûd Ahmed es-Seyyid'in izinden gitmedi. Çünkü Mahmûd Ahmed es-Seyyid'i takip eden nesil es-

⁵⁴ Yazıcı, *el-Faslu's-Sâlis er-Rivâyetu'l-Arabiyye fî'l-Irak*, 163.

⁵⁵ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, Kahire 2004, 81-82.

Seyyid'i örnek almadı. Belki de bu durum, Irak hikâyeciliğinin daha iyi yerlere gelmesine vesile oldu.⁵⁶

Zünnûn Eyyûb sosyal ve politik içerikli birçok hikâyesinde, kahramanların diyaloglarında ve onların iç dünyalarının analizinde oldukça başarılıdır. “*P.Vahy el-Fenn*” (Bağdat 1938) adlı eserindeki hikâyelerle ve diktatörlüğe karşı bir isyanı temsil eden “*Bure Bâbil*” (Bağdat 1939) hikâye derlemesindeki “*Âtifeh Şadâhâ*” hikâyesiyle başarı kazandı. Hikâyesi hem içerik hem de şekil bakımından ilerleme kaydetmiş olan Zünnûn Eyyûb, dönemin diğer birçok yazarları gibi diyalog ve konferans tarzında toplumsal problemlere vurgu yaptı. Zünnûn Eyyûb’un hemen hemen bütün hikâyelerinde politika göze çarpmaktadır. İlk dönem hikâyelerinde, hayatını kazanma konusu önemli bir yer tutar. İlk eseri olan “*Tabîbu İbrâhîm*” 1940 yılında yayımlanmıştır. Burada Zünnûn Eyyûb, Avrupa’da yetişip sonra yurduna dönen ve orada büyük miktarlarda para kazanmak için memurların rüşvetçiliğinden faydalanan bir ziraat mühendisinin hayatını anlatır. Bu adam nihayet, İngiliz olan karısıyla İngiltere’ye yerleşir. Yazar bu figür aracılığıyla, Irak’ta milletin cebinden çalarak Dr. İbrâhîm gibi ahlak dışı yollarla zenginleşip bir kazanç avcısına dönüşen halk tabakasını anlatır. Yazar ikinci eseri olan 1947-1948 yıllarında yayımlanan “*el-Yedu ve’l-Ardu ve’l-Mau*” başlıklı eserinde bir avukatın öncülüğünde toprağı olmayan çiftçiye yardım etmeye çalışan bir grup Iraklının maceralarından bahseder. Bu amaçla avukat hükümetten, üstünde bir çiftçi birliği kurmak için boş arazi kiralar, ama Irak ağaları bu planı bozarlar. Yazar bu ve benzeri motifleri hikâyelerinin bazılarında ele alır. Mesela, köyün en yaşlısının, o yerin küçük çiftçilerinin toprak varlığını nasıl elde tuttuğunu, polisin gösteri yapan üniversitelilerin üstüne nasıl acımasızca gittiğini, idealist zihniyetli insanların devlet dairelerindeki rüşvetçiliğe karşı nasıl bir kin duyduğunu, aynı zamanda zengin evlerinde kadın hizmetçilerin aile fertleri tarafından nasıl sömürüldüğünü hem de cinsel konuları özel bir rol oynamaksızın anlatır. En azından Eyyûb, okuyucuyu eserleriyle birlikte olayların tam içine sürüklemeyi bilir. Yazar, nadiren aşırı duygusal eserler verir.⁵⁷

⁵⁶ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 82-83.

⁵⁷ Landau, 78-79.

Yazar üçüncü eseri olan “*er-Resâilu’l-Mensiye*” yi ele alırken yıkıcı, sert bir aşk hikâyesinden bahseder. Cinsel öğeleri cesur bir şekilde anlatmaktadır. İnsani ilişkilerin hassas yönünü ele alarak romandaki kahramanı harekete geçirmektedir. “*er-Resâilu’l-Mensiye*” eseri, konuları ve şahsiyetleri anlatarak karşılıklı mektuplaşma şeklinde bir anlatma üslubuna dayanmaktadır. Bu eser yazarın daha önce yazmış olduğu diğer iki eserinden kalite ve anlatım yönünden daha az değerlidir. Diğer taraftan, ‘Abdolvahhâb’ın 1937 yılında yayımladığı “*Kısas mine’l-Edebi’l-Hadîs*” derlemesi romantizmin bazı izlerini taşır. Gazetelerde ve dergilerde hikâyeleri yayımlanan Lûtfî Bekr Sıdkî aşk ve içki gibi konular üzerinde durmuştur.⁵⁸

Aslında Zünnûn Eyyûb, ‘Abdu’l-Mecid Lutfî ve Ca’fer el-Halîlî (1904-1975) gibi 1940’ların yazarları, Mahmûd Ahmed es-Seyyid, ‘Ata’ Emîn ve Yûsuf Mettâr tarafından geliştirilmiş dönemi tamamlamaktadır. Klasik ekolün temsilcileri olarak düşünülen Ca’fer el-Halîlî, ‘Abdu’l-Mecid Lutfî ve Zünnûn Eyyûb’dan sonra analiz yapabilen ve Batı edebiyatını benimseyen yeni bir nesil doğdu. İlk başlarda çok önemli bir başlangıç yapan ve “*Mizâh ve Mâ Eşbehe*” (Musul 1936) “*Hâ’irûn*” (Bağdat 1958) ve “*Tavâgît*” (Bağdat 1958) gibi hikâye derlemeleri yazan ‘Abdu’l-Hakk Fâdıl, politika yolunu seçtiğinde hikâye yazmayı bıraktı. ‘Abdu’l-Hakk Fâdıl edebiyatın çeşitli alanlarında birçok başarıya imza atmış olmasına rağmen, 1940 yılında yurt dışına çıkışı Irak hikâyeciliği için gerçekten büyük bir kayıp olmuştur. Realist bir yazar olan ve hikâyelerinin bazılarında mükemmel ve yaratıcı diyaloglar kullanan yazar ‘Abdu’l-Hakk Fâdıl aynı zamanda önemli bir okuyucu kitlesine de sahipti. Yazarın “*Hâ’irun*” adlı eseri hayatın karmaşık ve zıt yönlerini birarada sunan, ancak açık bir amacı bulunmayan bir eserdir.⁵⁹

‘Abdu’l-Hakk Fâdıl, 1939 yılında yazdığı “*Mecnûn*” adlı bir roman, birkaç kısa tiyatro ve dergi dışında okuyucusuna başka hiçbir şey bırakmamıştır. Yazarın sadece tek bir romanı olmasına rağmen, bu romanın edebiyat dünyasında özel bir yeri vardır. Roman, çok fazla psikolojik terimlere yer vermeyen, Freud yanlısı görüşleri barındırmayan ve psikolojik tahlilleri içermeyen yeni bir dünyayla ilgilidir.

⁵⁸ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 83.

⁵⁹ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 84.

Yazar, bununla romanında bilinen gerçekleri iğneleyici ve eleştirel tutumunu açık bir şekilde devam ettirir. Yazarın hoşnutsuzluğu, kişiliğinde, insanlarla olan ilişkilerinde ve davranışlarındaki çelişkilerinde de kendini göstermektedir. Yazarın bu tutumu, onun deneyimlerinden, vizyon derinliğinden ve çabalamasından kaynaklanmaktadır. Alayları hedeflidir. Yazar, sadece alay etmek için alay etmez. Bunun ötesinde farklı bir amaç taşır. Eleştirinin amacı temiz ve sağlam yapıtlı toplum oluşumunu tekrarlayarak yeni bir nesil elde etmek ve bu neslin psikolojik seviyesini düzeltip yükseltmektir.⁶⁰

Ayrıca 1944 yılında “*ed-Dumû*” derlemesini yayımlayan Tefvik ‘Umer et-Tikrîfî adı geçen eseri oldukça basit ve anlaşılır bir şekilde kaleme almış ve bu eserindeki hikâyelerinin tümü çok ilginç sonlarla noktalanmıştır.⁶¹

Şâlûm Dervîş’in “*Ba’du’n-Nâs*” adlı hikâye kitabı, Irak hikâyecilik tarihinde önemli bir yere sahiptir. Şâlûm Dervîş’in adı geçen eseri ve “*Ahrâr* ve “*Abîd*” adlı diğer eseri, yazarı hikâyecilik alanında oldukça ileri bir noktaya taşımıştır. “*Ahrâr* ve “*Abîd*” bu neslin modernleşmesini hızlandıran ilk eserler arasında sayılabilir. İlk Irak hikâyelerinin konuları, yabancı işgalinden, yoksullukla savaşmaktan, acizlik, cahillik ve benzeri konulardan kurtuldu. Bununla birlikte kırklı yıllara baktığımızda, otuzlu yılların bu yıllarda gelinen noktayı geçtiğini ve edebiyatın gerçekten iyi bir aşamaya geldiğini söylememiz mümkündür. 1937 yılında Mahmûd Ahmed es-Seyyid’in ölümü ve Enver Şâ’ûl’un “*el-Hâşid*” dergisinin yayınına son verip iş hayatıyla ilgilenmesi bu durgunluğun iki temel sebebidir. Çünkü “*el-Hâşid*” dergisinin otuzlu yıllarda Irak hikâyeciliğinde oynadığı rol göz ardı edilemez. Irak halkının ruhuna hitap eden hikâyeler yazan “*el-Hâşid*” dergisinin sahibi Şâ’ûl, bu derginin yayın hayatına son verilmesinden sonra bazı hikâyelerini farklı dergi ve gazetelerde kaleme alıp sonra bunları “*fî Zihâmi’l-Medîne*” (1955) adlı kitabında biraraya getirmiştir.⁶²

Iraklı yazarlarımız arasında polisiye türünde roman yazan Sabrî ‘Abdullah da yazılarını “*Hâşid*” dergisinde yayımlamıştır. 1939 yılında yazdığı “*el-Benâduku’l-Mesrûka*” adlı romanı, kırsal alanda bir polis merkezinin gizlice soyulmasını konu almaktadır. Romanda hünerli hırsızlar bekçileri kandırdıktan sonra karakoldan birkaç

⁶⁰ Selam İbrahim, *Siyasî Çalışmalar ve Araştırmalar Merkezi*, Arap Siyasî Çalışma ve Araştırmalar Merkezi, (Araştırmalar Dizisi), Katar 2012, 171-172.

⁶¹ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 84.

⁶² Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 84-85.

tüfek alabilmişlerdir. Romanda yazar, okuyucunun dikkatini çekmek ve onları okumaya teşvik etmek için cinayetin sırrını, cinayeti işleyenlerin izlediği zekice yolları açıklayarak çözmektedir. Ancak polisiye romanı varlığını daha fazla sürdürememiş ve edebiyattaki önemli isimlerden hak ettiği ilgiyi bulamamıştır.

Bu durum, romantizm ve tarihe yönelmenin başarılı olmadığı anlamına gelmez, çünkü bunlara yönelim sonraki aşamalarda kendisine tekrar yer bulacaktır.⁶³

1940’larda Irak hikâyeciliğinin sessizliğinin ardınca pek çok sebep gizliydi. 1939 yılında başlayan I. Dünya Savaşı bu sebeplerin belki de en önemlisiydi. Irak’ta bu savaştan dolayı yaşanan en önemli olay hiç şüphesiz 1941 Devrimiydi. İngiliz ve Irak güçleri savaştan taraftı. Bunun sonucunda gazete ve dergiler kültürel faaliyetlerinde geri kalmıştır. Çünkü o dönemde gazete ve dergiler yalnızca savaş haberleri veriyordu. Bu dönemde ‘Abdu’l-Hakk Fâdıl’ın göstermiş olduğu gayretler kesinlikle göz ardı edilemez. Diğer taraftan, *Asdâ’ ez-Zaman* (Bağdat 1938), “*Fît-Tarîk*” (Bağdat 1958) ve “*fîmâ Medâ*” adlı eserlerin sahibi, eserlerinde aşkı, ümitsizliği, üzüntüyü ve acıyı işleyen ‘Abdu’l-Mecîd Lutfî modern Irak hikâyeciliğinin devamlılığı ve duruşunda büyük bir emeğe sahiptir. Çok çalışkan ‘Abdu’l-Mecîd Lutfî’nin hikâyeleri hem Irak hem de Irak dışındaki pek çok dergi ve gazetelerde yayımlandı. Bununla birlikte yazar, hayatının önemli bir noktasından sonra birçok hikâye kaleme aldı. 1944 yılında yayımlanan, içinde Türkçe’den çevrilmiş birçok hikâyenin bulunduğu “*Kalb lî Umm*” (Bağdat 1944) adlı hikâye kitabında çok sayıda dilbilgisi ve çeviri hatası vardır. “*ed-Dâ’i’u*” (1937), “*fi Kura’l-Cin*” (1945)⁶⁴ “*Hadîsu’l-Kuvve*” (Necf 1942), “*Mecma’u’l-Mütenâkidât* (Necf), “*min fevki’r-Râbiye*” (Bağdat 1949) “*Evlâdu’l-Halîlî* (Bağdat 1955) ve “*Hâ’ülâ’i’n-Nâs*” (Bağdat 1956) adlı eserlerin yazarı olan Ca’fer el-Halîlî (1904-1975) bilinen ve alışlageldik kalıpların üstesinden gelemedi. Hikâyelerinin birçoğu hayaller ile birbirine girmiş olan Ca’fer el-Halîlî’nin ilk çalışmalarında yazar, modern hikâyenin kurallarından ayrılmadı ve Maupassant tarzı yazılmış sınırları geçemedi. Öyle ki, okuyucuyu sıkıran birçok detaya girdi. İşte bu yüzden yazarın tarzı teknik bir hikâye olmaktan oldukça uzaklaştı. Bununla birlikte, 1930’larda hikâyecilik

⁶³ İbrahim, *Siyasî Çalışmalar ve Araştırmalar Merkezi*, 164.

⁶⁴ İbrahim, *Siyasî Çalışmalar ve Araştırmalar Merkezi*, 172.

alanında önemli bir rol oynayan “*el-Hâtif*” adlı dergisinde gösterdiği gayretlerden dolayı Ca’fer el-Halîlî üzerinde durulması gereken oldukça önemli bir isimdir.⁶⁵

Safâ Hulûsî (d. 1917), 1941 yılında “*Nufûsun Aridah*” (Bağdat) adlı bir derleme yayımladı. Fakat bu derleme hem içerik hem de şekil bakımından herhangi bir gelişmeyi temsil edemedi. Derlemenin birçok hikâyesinde karakterler yabancıdır ve hikâyeleri de yabancı ülkelerde geçmektedir. 1941 yılında yayımlanan “*en-Nâfîzetu’l-Meftûha*” adlı hikâyesi, daha sonra 1958 yılında şekil ve içerik bakımından değiştirilerek tekrar yayımlanmıştır.⁶⁶

Bu dönemin yazarları gerçekten seçkin ve kendisini geliştirmiş yazarlardı. Bu yazarlar hem Irak içinde hem Arap âleminde hem de dünyada ortaya çıkan yeni durumlara karakteristik açıdan uyum sağlayan bir yaşam sürdürüyorlardı. Ne var ki, bölgedeki ve büyük şehirler arasındaki sermaye çekişmesinin şiddetlenmesi, halk ile siyasî mekânizmalar arasındaki bu organizasyona yönelik derin çukuru giderek daha da genişletmiştir. Sonuç olarak Irak, demir yollarında ve dokuma alanında geniş işçi istihdamına şahit olmuştur. Aynı zamanda Irak, çok sayıda çiftçinin imar alanında, Divâniyye’de⁶⁷ ve Nasırıyye’de ayaklanmalarına şahitlik etmiştir.

Arap ülkelerinde ortaya çıkan Siyonizm ve bunun sonucunda Mısır ve Suriye’deki hürriyet ve bağımsızlık mücadeleleri ve dünyanın boyun eğdiği Rus sosyalizmi gibi bütün bu değişikliklere paralel olarak Irak’ta Arap edebiyatı hareketlendi. Bundan dolayı toplumsal romanlar ilk defa ortaya çıkmaya başladı. Roman yazarları insanın günlük sorunlarını, üzüntülerini, endişelerini ve onun iç dünyası ile ilgili konuları yazmaya başladı. Bu konular daha önceki dönemlerdeki yazarlar için dört duvar arasına konmuş engelli alanlardı. Bazı yazarlar, Filistin meselesini ve Arap dünyasında çözüme kavuşturulmasını ümit ettikleri konuları ele aldılar. “*İbnu’l-Şerara*”, *Filistin el-*

⁶⁵ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 85-86.

⁶⁶ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 86.

⁶⁷ Avarız-ı divaniye: Osmanlı vergi literatüründe salgun ya da salma olarak adlandırılan avarız-ı divaniye vergileri çeşitli şekillerde (aynî, bedenî, nakdî ve hizmet olarak) tahsil edilirdi. Fakat zamanla tamamen nakdî bir vergiye dönüşmüştür. Reayanın çeşitli imkânları kullanmasına bağlı olarak avarız-ı divaniye farklı isimlerle anılmaktaydı. Bunlara menzil malı, bedel-i nüzül, zahire baha, han kirası ve çayır kirası gibi isimleri örnek olarak sayabiliriz. Bkz. Levent Küçük, *Osmanlı Vergi Hukukunda Avarız Kavramı ve Avarız İdaredeki Rolü*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, 36.

Mücâhid” (1948) ve “*Celîl Nabih el-Şuveyli Azrau Berie*” (1948) bu eserlerden bazılarıdır.

Diğer pek çok yazarın romanlarına ek olarak Hüsâmeddîn Nâmîk “*Raculun Muhteremun*” adlı eserinde yer alan “*Çikof ve Cücul*” hikâyesinden ve Tâhâ Hüseyin’in sunum, nitelme ve analiz üslubundan etkilenmiştir. Bu metot, karikatürü andıran insani bir şahsiyeti resmederek ondaki idari sistemin pozitif yönlerini benimser.⁶⁸

II. Dünya Savaşı’ndan sonra Irak’ta romantizmin gücü düşer. Lübnan’lı yazar Cubrân Halîl Cubrân yazarlar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Belirtmek gerekir ki, savaştan sonra feodalizmin baskısı altında yaşayan köylülerin durumu şehirde yaşayanlardan daha kötüydü. Bundan dolayı köylerden şehirlere şiddetli bir göç vardı. Mahmûd ed-Devrî’nin “*Âhiru’l-Usbu*” ve “*Kıyasun Uhrâ*” (Bağdat 1957), Zünnûn Eyyûb’un “*el-Kâdihû*”, Şâlûm Dervîş’in “*Ba’dû’n-Nâs*”, Mehdî ‘Îsâ es-Sakr’ın “*Mücrimûn Tayyibûn*” ve Gâib Ta’mah Fermân’ın “*Hasid er-Rahâ*” adlı eserleri zor şartlar altında köylerden şehirlere göç eden insanların hayatlarını konu edinir. Aynı zamanda “*el-Âdâb, el-Edîb, el-Husnû, el-Mecâlis ve el-Hedef*” gibi Lübnan dergileri Iraklı hikâye yazarlarının yolunu açıyordu. Savaştan sonra yayımlanan bazı hikâyelerde romantizm realizm ile karışmıştır. Mesela, Selîm Mübârek, Şâkir es-Sa’id ve Fu’âd Kandîl’in⁶⁹ bazı hikâyeleri buna örnek olarak gösterilebilir. Adı geçen yazarlar arasında “*Nüfusun Cedide*” (1956) eserinin yazarı Şâkir es-Sa’id, romantizmden oldukça etkilenmiş olmasına rağmen toplumun sorunlarını anlatmada yeterince başarılı değildi. Bununla birlikte II. Dünya Savaşından sonra bazı hikâye yazarları modern hikâyenin teknik düzeninden dışarı çıktılar. Burada ilginç bir nokta ise makale ve hikâye arasında yeni bir türün ortaya çıkışıdır. Hikâyenin bu türü, İkinci Nesil hikâyelerde görüldü. Fahrî ‘Abdu’l-Mecid’in “*Münâdilû fi’l-Ard*”, Haydâr Mahmûd’un “*Rıfkan bi’l-*

⁶⁸ İbrahim, *Siyasî Çalışmalar ve Araştırmalar Merkezi*, 167-168.

⁶⁹ Fu’ad Kandîl: 5 Ekim 1944 yılında Kahire’nin kırsal bir köyü olan Heliopolis 69 bölgesinde yoksul bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Babası çiftçilikle uğraşmaktadır. 49 kişiden oluşan büyük bir ailenin beşinci çocuğudur. Kandîl 1962 yılına kadar eğitimini Banhada tamamlamış ve ortaokul diplomasını burada almıştır.1965’de Sinema Vakfı yönetim kurulu başkanlığında müdürlük yapan Kandîl 1968 yılında Kahire Üniversitesi Felsefe ve Psikoloji Sanatlar Bölümünde lisans eğitimini tamamlamıştır.1969 yılında Gençlik Yüksek Kurulunda hikâye alanında birincilik ödülünü,1970’de ise kahire de hikâye kulübü ikincilik ödülünü almıştır.1971 de ise İskenderiye de bir hikâye kulübü kurmuş ve 1973-1979 yılları arasında “Kısa Öykü Kupasını “ almıştır. Fuâd Kandîl, (Çev.: Cemal Erdem) bkz http://www.arabworldbooks.com/authors/fouad_kandil.htm, Erişim Tarihi:14/10/2016.

İnsâniyye”, Târık ‘Abdu’l-Cebâr’ın “*Hüfne Beşer*” (1955) ve Ahmed el-Bekr’in “*el-Hân eş-Şekâ*” (1953) adlı eserleri bu tür hikâyenin örnekleridir.

Kadınların tecrübeleri, ilişkileri ve zengin dünyaları hakkında yazılan Nâzik el-Melâike’nin hikâyeleri konu açısından diğer Arap yazarların dikkatini nadiren çekmiştir. Bu hikâyeler, yabancılaştırma duyguları, varlıkların kendisiyle ve diğerleriyle karşılaşma ve uzlaşma sorunları gibi evrensel insanî konuları ve duyguları resmeder.⁷⁰

“*Hamsu’l-Eyyâm*” (Bağdat 1949), “*Bekâyâ Debâb*” (Bağdat), “*Şecenu’t-Tâ’ir*” (Bağdat 1950) ve “*A’yâd*” (Beyrut 1963) adlı denemeleri yazan ‘Abdullah Niyâzî’nin gayretlerinden burada bahsetmemiz gerekir. Özel bir yeteneği olmayan bazen romantizmi, bazen sembolizmi bazen de her ikisini kullanan Selaaddîn Ennâhî’nin “*Akasis Şettu*” (Bağdat 1949) ve “*Tesniyetu’l-Âkâsis*” (Bağdat 1952) adlı kitaplarının konusu cahilliğin ciddi sonuçları üzerinde durur. Diğer taraftan bu yazar, hikâyeyi kendi duygularını ifade etmek için bir araç olarak kabul ettiğini ve onu bir amaç olarak görmediğini ifade eder.⁷¹

1950’lerde Irak’ta çok önemli sosyal, aktüel ve edebî gelişmeler yaşandı. Önemli politik gelişmelerin olduğu yıllarda Irak, Lübnan, Mısır, Suriye ve hikâyeciliği gelişmiş diğer bazı Arap ülkeleri ile yarışıyordu. 1940’lı yılların sonunda ve 1950’lerin başında Mısır’lı yazar Necîb Mahfûz⁷²(1912-2006), Irak okuryazarları tarafından yakından takip edilip okunuyordu. Bu dönemde yükselen eğitim seviyesiyle birlikte daha teknik özelliklere sahip hikâyeler yazıldı. 1950’lerin hikâyesinin ve onun gelişiminin arkasında, ilki toplumun kültürel seviyesinin gelişmesi ve ikincisi de Irak’ın eğitim seviyesinin ve edebiyatının Batıyla yarışmaya başlaması gibi iki önemli faktör vardı. Irak hikâyeciliğinde önemli bir yere sahip olan 1950’lerin hikâye yazarları, 1950’ler

⁷⁰ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 86-87.

⁷¹ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 87.

⁷² Necîb Mahfûz: Kahire’nin eski Cemâliye mahallesinde tüccar bir ailenin çocuğu olarak doğan Mahfûz, Nobel ödüllü ilk Arap yazardır. Felsefe eğitimi almış olduğu Kahire Üniversitesi’ndeayken aynı zamanda yazmaya da başladı. Bir süre devlet idaresi ve kamu hizmetlerinde çalıştı. İlk yazı çalışması, bir dizi Tarihî roman olmasına rağmen, çağdaş Mısır yaşamına dair ilk romanı 1945’te yayımlandı. Eserlerinde ana unsur, değişmekte olan yaşam biçimleriyle Kahireli orta sınıf kentlidir. Kurgusal yapıdaki ustalığı onu modern Arap romanın kurucusu mevkiine taşıdı. Çok sayıda roman ile dokuz kısa öykü koleksiyonuna sahiptir. Ülkesinden ve yurt dışından birçok ödül kazandı. Eserleri, çok sayıda dile tercüme edildi. Bkz. Bülent Korkmaz, *Necip Mahfûz’dan Bir Mısır Devrimi Romanı: Karnak Kafe*, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi tsz. 2.

nesli olarak adlandırılırlar. Bu nesil romantizme devam etmiştir. Bunun en büyük kanıtı, önceden beri yazarlıkla uğraşanların veya yazarlığa ilk kez başlayanların sayısındaki artıştır. Bunlar arasında Abdullah Niyâzî'nin 1953'teki "*Ene Hid*", Yahyâ Abbâs'ın 1934'teki "*es-Sâlus*", Naciye Hamdî'nin 1934'teki "*Nisâ' Azra el-Fırat*", Abdullah Hilmî'nin 1957'deki "*Fetâtu'r-Rif*", Gâlib 'Ali Yahyâ'nın 1961'de yazdığı "*Lakit beyne'l-Kusür ve'l-Ekval*", 'Abdullatîf el-İbadi'nin 1963'te yazdığı "*Nesrin*", Latîf Abdul Huseyn Kuzmî'nin "*eş-Şematü'l-Âhîre*", Hıdır el-Şabander'in 1964'te yazdığı "*ez-Zevcânu'l-Muntehıran*" adlı eserler örnek olarak gösterilebilir.

Yazarların bir kısmı atmışlı yılların sonlarına kadar tarihî romanları yazmaya yönelmişlerdi.⁷³ Bu romanlardan bazıları şunlardır: Abdu's-Sâmî el-Belâyâ'nın "*Sebyi Bâbil*" (1955), Abdullah Hassul el-Ali'nin "*Erneb*", Taceddîn el-Ömerî'nin "*Safha min Zevâya'n-Nisyân*" (1956), Muhammed Tâhir Tefvîk'in "*Kıssatu Yûsuf es-Sıddık ve Zuleyha*" (1955), Tâhir el-Âmid'in "*el-Muslimu's-Sâir*" (1956), Huseyn Verâh el-Kâfilî'nin "*eş-Şâire Vellâde ve İbn-i Zeydûn*" (1963), Şaban Receb eş-Şihâb'ın "*Selme et- Tağlibiyye veya Kıssatu Fethi-l İslâmîyye li Tikrit*" (1949).

Bu roman yazarlarının büyük çoğunluğu, roman sanatının üslubu ile romanın öğretici özelliklerini birleştirdikleri gibi, romanın tarihîni ve detaylarını göstermeyi harfiyen gözetmektedirler. Şüphesiz ki, tarihî romanlar Dâvud Selûm zamanında daha da gelişmiştir. "*Ahdun Mada*" 1958'de; "*Bihnem Veditü'nin el-Eyyâm el- Amya ve'n-Nâsu'l-Hamkâ*" romanı ise 1956 yılında yazılmıştır. Bu eserler Birinci Dünya Savaşı sırasındaki Irak Arap toplumunu tasvir etmektedir.⁷⁴

1950'li yılların en önemli ismi, "*Neşîdu'l-Ard*" (1954) derlemesinin yazarı olan ve iç monoloğa oldukça önem veren sosyolojik hikâye yazarı 'Abdu'l-Melik en-Nûrî 1921 yılında doğmuştur. Bağdat'ta hukuk öğrenimi görmüş ve bir süre Irak Adalet Bakanlığı'nın üst kademesinde görev almıştır. Sonra günlük gazete yazarı olarak çalışmıştır. İyi olan genel kültüründen dolayı hem Fransız hem de Anglo Amerikan edebiyatına aşinadır. Yazar, üniversiteler ve aydınlar tarafından hâlâ Irak'ta büyük bir saygı görmektedir. en-Nûrî kabiliyetli bir deneme yazarı olarak özellikle edebiyat eleştirisi sorunlarına sağladığı katkılarla diğer yazarlar arasında hızlıca sıvırılır. İlk toplu

⁷³ Ömer et-Tâlib, Irak romanında *Realist Yönelme*, Yayınevi, Beyrut 1871, 78 .

⁷⁴ İbrahim, *Siyasî Çalışmalar ve Araştırmalar Merkezi*, 165

eser niteliği taşıyan kitabını 1946'da "İnsanlığın Habercileri" başlığıyla ve sekiz yıl sonra da ikincisini "Dünya Şarkısı" adıyla yayımlamıştır. Bu seçkisinde yer alan "Garson Kız" büyük bir yankı uyandırmıştır. Yazar sürükleyici ve akıcı bir üslûpla, bu hikâyede bir kafedeki garson kızın tepkilerini, düşünce ve hareketlerini ele alıp anlatır: Bu kız kafe önünde sergisi olan bir gazete bayisinin sevgilisidir. Yazar, garson kızın pembe düşlerini, kendi gri günlük hayatına yerleştirerek son derece güçlü tezat etkiler elde etmiştir. Mesela, çok çocuklu bir ailenin içinde yaşadığı kızın dar evini, kafeden evine dönüşte önünden geçtiği muhteşem konaklar ve villalarla bir arada anlatarak bir karşıtlık yaratmaya çalışır.⁷⁵

1941 yılında yazmaya başlayan yazarın edebî eserleri, 1948 yılında teknik özellikli bir hikâyenin ölçülerine ulaşabilmeyi başarmıştır. Toplumsal sorunlara vurgu yapan ve realist bir yazar olan 'Abdu'l-Melik en-Nûrî, yayımladığı "*el-Edîb*" adlı dergisinde daha öncekilerden farklı bir metot uygulamıştır. Daha önceki nesiller tarafından çizilmiş olan sınırları aşan ve 1950'lerde yazdıkları hikâyelerle daha modern bir hikâye seviyesine ulaşan bu neslin yazarları arasında şu önemli yazarları sayabiliriz:

Derlemesinde kullandığı teknikten dolayı 1950 neslinin en iyisi kabul edilen Fuâd et-Tekerlî'nin (d. 1927) "*el-Vechu'l-Âhar*" (1960) adlı eseri, Bağdat'ta Yeni Kültür Yayınları arasında Vefa Matbaası'nda yayımlanmıştır. "*el-Vechu'l-Âhar*" derlemesinde yer alan "*el-Kındîl, el-Muntafi*" hikâyesinde; bir baba on beş yaşında bir kız ile nişanlanır, ancak kız adamı sevmez. Bunun üzerine baba bu kez onu, on yedi yaşındaki oğlu ile nişanlar, fakat baba bir gece kıza saldırır ve olaylar bu şekilde ilerler.

Fuâd et-Tekerlî, on dört hikâyeden oluşan "*Mev'idu'n-Nâr*" (Tunus 1991) adındaki ikinci hikâye koleksiyonunu tamamlamış ve kısa bir süre içerisinde de yazarlık mesleğinin zirvesine ulaşmıştır.⁷⁶

Fuâd et-Tekerlî dördüncü neslin ilerleme kaydedip başarılı eserler ortaya çıkarması için en çok gayret eden kişidir. Öyle ki et-Tekerlî, arkadaşlarıyla birlikte etrafına toplanıp güçlü bir bağla bağlandıkları yenilenme hareketinin öncüsü olarak ortaya çıkmıştır. Ancak daha sonraları arkadaşları mücadele ve araştırma yapmak yerine sadece belirgin olan konuları ele almaya başlamışlardır. Fuâd et-Tekerlî ise büyük bir

⁷⁵ Landau, 79.

⁷⁶ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 90.

gayret göstererek arkadaşlarının bu tür düşüncelerinden ve çevrelerinden uzaklaşarak kendini sürrealizm akımının etkisine bırakmıştır. Eserlerindeki konulara ve eserlerinin içeriğine bir takım yeni unsurlar ekleyip bu unsurların canlılığını uzun bir süre ayakta tutabilmeyi başarabilmek için gerçekleri olduğu gibi anlatmıştır. Yazar sanki o gerçeğe yeni bir görüş açısı eklemek istemiş ve eserlerini kendine göre yorumlamıştır. Böylece gerçek ile gerçek olmayan şeyler birbirine karışmıştır. Yaşanan bir âlemden başka bir âleme geçerek yazar adeta yeni bir âlem oluşturmak istemiştir.⁷⁷

Fuâd et-Tekerlî'nin "*el-Vechu'l-Âhar*" adlı eserini şu şekilde özetlemek mümkündür: Eserde vatanını terk ederek Bağdat'a yerleşen ve orada maddî sıkıntılarla birlikte bunalıma giren ve eşini terk eden bir gencin hayatı anlatılmaktadır. Bu genç köyü Bakübey'i terk ederek eşiyile birlikte Bağdat'a yerleşir. Bir süre sonra eşi hamile kalır, fakat bu genç maddî imkânı olmadığı için yaşlı bir tefeciden bir miktar para almak zorunda kalır. Eşinin doğumu zor bir şekilde gerçekleşir ve kadın humma adlı ciddi bir hastalığa yakalanır. Hem gözünü hem de çocuğunu kaybeder. Bunalıma giren genç, bu duruma daha fazla katlanamaz ve karısından boşanarak köyü Bakübey'e ailesinin yanına geri döner.

Belki de eserin bu kadar başarılı kabul edilmesindeki ana sebep, yazarın olay örgüsü içerisinde sağlam bir üslûp ve zengin bir kelime hazinesi kullanarak eserini beş bölümde büyük bir ustalıkla anlatmasıdır.

Eserlerinde romantizm etkisinin realizmden daha baskın olduğu bilinen diğer bir yazarımız Şâkir Huşbak, 1930 yılında doğmuştur. Kahire Üniversitesi'nde coğrafya eğitimi almıştır. Daha önce Irak'ta ilk ve ortaöğrenimini tamamlayan yazar, İngiltere'de öğrenimini geliştirmiş ve sonra tekrar Irak'a dönerek kendisini orada branşına adamıştır. 1954 yılında Bağdat'ta Çehov'un hayatı ve eserleri üzerine Arapça bir inceleme yayımlamıştır. 1960 yılında Sovyetler Birliği'ne gezi düzenleyen Iraklı yazarlar grubuna katılmıştır. Kariyerinin henüz çok başında olan yazarın Çehov incelemesi birçok Irak gazetesinde yayımlanmıştır. 1948'de Kahirede ilk hikâye seçkisini "*Sirâ*" adıyla, ikinci seçkisini ise 1951 yılında "*Ahdun Cedîdun*" adıyla yayımlamıştır. Dokuz yıl sonra üçüncü hikâye seçkisi olan "*Hayâtun Kâsiye*"yi yayımlamıştır. İlk kitabındaki kısa

⁷⁷ İbrahim, *Siyasî Çalışmalar ve Araştırmalar Merkezi*, 164-165.

öyküler, yazarlık deneyiminde henüz birtakım eksiklikler olduğunu ve yazarın hâlâ Mısır edebiyatının etkisinde kaldığını açıkça göstermektedir. Daha sonra yayımlanmış olduğu ikinci ve üçüncü hikâyeye seçkisi, yazarın sanat olgunluğuna ulaştığının açık bir işaretidir. Burada yazar sanatkârane kurulmuş cümlelerle bir Irak ailesini anlatır. Oğul babanın, karısına yaptığı kötü muameleyi protesto etmek için baba ocağını terk eder. Oedipus Karmaşası⁷⁸ bu kurguda Arap versiyonu ile ilişkilendirilmiştir. Aile içi ilişkiler Huşbak'ın diğer hikâyelerinde de farklı şekillerde okuyucularının karşısına çıkmaktadır. Yazar gerçekçi bir üslûpla bu problemlerin temeline iner. Irak'ın şehirlerinde ve köylerinde, ırkları ne olursa olsun bütün yoksulların dertleri ile aynı derecede realist bir bakış açısıyla ilgilenir. Hayatın bütün renklerini tüm canlılığıyla yansıtır, genel sıkıntıları ve bu sıkıntılara bağlı olarak ortaya çıkan felâketleri, kendinden önceki yazarlardan farklı olarak genel tabuyu yıkararak ortaya dökmekten hiç sakınmaz.⁷⁹

Çok erken yaşta yazmaya başlayan Şâkir Huşbâk'ın bazı hikâyelerinde Mahmûd Teymûr'un etkisi açıkça görülür. “*Hayâtun Kâsiye*” adlı eserinde yazarın, 1951 yılında yayımlanan “*Ahdun Cedîdun*” derlemesinde gösterdiği başarıya ulaşamadığı eleştirmenler tarafından dile getirilmektedir. Ayrıca bazı edebiyatçılar “*Hikâyât min beldetinâ*” adlı eserin hikâyecilik alanında hiçbir edebî değerinin olmadığını da açıkça belirtmişlerdir. Çünkü onlara göre Huşbak için dil ve dilbilgisi çok önemli değildir. Yazarın en önemli hikâyesi “*Hayâtun Kâsiye*” derlemesinde yer alan “*Leyletun Sevdâ*” adlı hikâyesidir. 1948 yılında hikâyeye yazarlığı için Kahire'ye giden Şâkir Huşbak orada özellikle Necîb Mahfûz olmak üzere bir çok yazarla tanıştı. Oradaki edebî atmosferden çok memnun kalan Huşbâk ilk hikâyeye denemesi “*Şirâ*” adlı derlemeyi burada yayımlamıştır. “*Duktûru 'l-Karye*” hikâyesi o dönemdeki birçok toplumsal yarayı gözler önüne sermektedir. Doktor hatasından dolayı ölmek üzere olan bir kızın ödediği bedel, bozuk yollar ve eksik sağlık hizmetleri hikâyenin en önemli başlıklarıdır. Tasvirler, özellikle doktorun psikolojisi hakkındaki ifadeler hikâyeyi daha akıcı bir hâle getirmektedir. Aslında yazar bu hikâyesiyle köylülerin önemli bir sorununa vurgu

⁷⁸ Oedipus kompleksi ya da Oedipus karmaşası: Sigmund Freud'un kurucusu olduğu psikanalitik teoriye göre karşı cinsteki ebeveyni sahiplenme ve kendi cinsinden ebeveyni saf dışı etme konusunda çocuğun beslediği duygu, düşünce, dürtü ve fantezilerin toplamıdır. Freud'a göre her çocuğun ilk aşkı karşı cinsteki ebeveynidir. Erkek bebeğin sürekli annesine şımarması, babasının annesiyle ilgilenmesinden rahatsız olup ağlaması veya araya girmesi örnek olarak verilir. Bkz. <http://www.libidodergisi.com/oedipus-kompleksi/> Erişim Tarihi: 06/06/2016

⁷⁹ Landau, 80.

yapmak istemektedir. Zor bir yolculuktan sonra doktor ve adam hastanın evine yaklaşmışlardır.⁸⁰

“ O anda ağlaşmaları ve çığlıkları duyuyorlardı. Bir şeylerin daha önceden meydana gelmiş olması korkusu içindeydik. Doktora döndüm. Gözlerimdeki endişeyi okudu ve kulağıma söyle fısıldadı:

-Sakin ol.

Eve ulaştığımızda, ağlaşmalar ve çığlıklar daha da yükseliyordu. Kapıyı açar açmaz; beyaz bir bez ile kaplı, yerde yatar vaziyetteki kızı gördüm.

-Senin yağmur korkun ve fayda dolu ifadelerin bulunduğu şu büyük kelimelerin kızı öldürdü diye bağırdım.

-İfadelerin değerinin şu kızın hayatından daha faydalı olduğunu bilen kişi. Her hâlükârda ölüm hepimiz içindir. O geldiği zaman ilaç işe yaramaz. Size uzun ömürler dilerim.⁸¹

Irak edebiyatında adını duyuran bir diğer yazarımız, Gâib Ta'mah Fermân'dır. Gâib Ta'mah Fermân, 1927 yılında Irak'ın varoş mahallelerinden birinde doğmuş, ilk ve ortaokulu burada bitirmiştir. Fakir bir ailenin çocuğu olan Fermân'ın babası Irak'taki ilk motor ustalarından biridir. Ona arada bir beş dinar gönderen babasının yoksulluğuna rağmen yazar 1947'de Sanat Fakültesini okumak için Kahire'ye gitmiştir. Erken yaşlarda verem hastalığına yakalanan Fermân çok sayıda eser kaleme almıştır. Bu eserlerden bazıları şunlardır: 1954'te Bağdat'ta yayımladığı hikâye seçkisi “*Öğüten Değirmen taşı*” adlı eseri, 1959 yılında Bağdat'da yazmış olduğu Hikâye seçkisindeki “*Mevlûdun Âhar*”, 1966'daki romanı “*en-Nahletü ve'l-Cîrân*”, 1967'de “*Hamsetu Esvât*”, 1973'te “*İşçi*”, 1975'te “*Kurban*”, 1979'da “*Penceredeki Gölgeler*”, 1980'de “*Bilinmeyen Tutkusu*”, 1982 yılında Beyrut'ta yazdığı “*Âlâm es seyyid Ma'rûf*”, 1986'da “*Arzulanan Vadeli Hedeflere Ulaşmak*” ve 1989'da “*Eşek*”.

Gâib Ta'mah Fermân'ın derlemesi “*Hasîd er-Rahâ*” (Bağdat 1954) toplumsal protesto niteliğinde kaleme alınan bir eserdir. 1960 yılında yazdığı derlemesindeki “*Ûmrân*” hikâyesi, yazarın hikâye alanındaki sanatsal gücünü gösterir. Genel olarak

⁸⁰ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 89.

⁸¹ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 89-90.

“*Mevlûdun Âhar*” derlemesinin hikâyeleri Irak hikâyeciliği için önemli kabul edilir, yazarın toplumsal hikâye ve betimlemelerinde sıkça karşımıza çıkar.⁸²

“*en-Nahletü ve'l-Cîrân*” adlı romanda tek bir kahraman dahi bulunmamaktadır. Yazar belirli bir kahraman yerine, İkinci Dünya Savaşı’nda Irak’ta ezilen bir tabakaya yer vermiştir. Romanda savaş temel olaydır. Ayrıca savaşın sosyal, düşünsel ve ekonomik etkisi de romanın içeriğini belirlemektedir. Yazar romanında zor durumda bırakılan bir tabakayı ele almaktadır. Bu tabaka sadece düşmanla olan savaşta ezilmemekte; aynı zamanda zengin sınıfının aşağılamalarıyla daha çok ezilmektedir.

Gâib Ta’mah Fermân’ın ikinci romanı “*Hamsetu Esvât*”dır. Yazar, bu eserinde beş entelektüel adamı canlandırmaktadır. Bu beş entelektüel isim şunlardır: “*en-Nâs*” gazetesinde çalışan ve gerici hükümete karşı ileri bir gruba yönelmiş olan Saîd; bilinçli, anlayışlı, sert bir eleştirmen ve halka inanan entelektüel İbrâhîm; boş ve işsiz olan, kendisinin mazlum olduğuna inanan Şerîf; örnek bir genç olan, geniş bilgiye sahip ve edebiyatı seven Abdulhâlik ve işin sonunda yıkılacak olan bankaların birinde memur olan Hamîd. Onlardan her biri romanda bir sesi, rolü, şahsiyeti temsil etmektedir. Aralarında zıtlıklar olmasına rağmen, arkadaşlık, kültür ve bireysel gerçeği ya da toplumun gerçeğini değiştirmekte hepsi ümit birliği içinde olmuşlardır. Yazar her bir bölümü bu seslerden birine tahsis etmiştir. Daha sonra bu beş bölüm kısa süre sonra romanın yapısını oluşturmak için bir araya gelmektedir. Şahsiyetler sanki karşımıza canlı, doğal, hareket eden ve hızla akıp giden oldukça canlı birer karakter olarak çıkmaktadırlar. Öyle ki, burada oynatılanın bir kukla olmadığını, düşüncelerin ya da akımların bir temsilcisi olmadığını da hissetmekteyiz. O şahıslar ev, sokak ve iş yeri gibi normal bir hayat içerisinde yaşamaktadırlar. Zayıf ve güçlü tarafları, hisleri, tavırları ve özel üzücü deneyimleri de vardır. Özelliklerine rağmen bir şeyler yapan ya da etkili bir arka plan gibi görünen toplumdan uzaklaşmış değillerdir. Entelektüellerin büyük çoğunluğunun içinde yaşadığı kibirli hayata, içki ya da cinselliğe dalmamak hususunda zorlandıkları ve bu şekilde hislerini kaybetmiş olmalarına bakarak, bu romanın toplumu değiştirmekte aciz kaldığı söylenebilir. Şüphesiz bu tavır toplumun değiştirilmesi ve ona liderlik etmesi kendisinden beklenen entelektüel sınıftaki yazarların gerçeği olacaktır. Sanki yazar burada pek çok kıvrımın ve çeşitli özellikler

⁸² Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 87-89.

açısından bu tabakanın konumunu somutlaştırmak istemektedir. O tabakanın fikirlerinin karşısında durmakta olduğu ve gerçekte bu davranışları ne ölçüde bir araya getirdiği sorgulanabilir.

Yazara göre insan, ona birçok hayat sıkıntısı içerisinde belirgin bir rol sunan belirli bir konuma bağlıdır. Bu sınıf içerisinde zaman ve mekân unsuru, belli bir çerçeve kapsamında tarihî dönem ve tarihî çevre dahilinde her türlü miras, gelenek ve sistemin ağırlığı altındaki toplum tarafından belirlenmektedir. İnsan anlatıldığı gibi farklı seviyelerde devamlı sıkıntı yaşamaktadır. O sıkıntının çeşidini ve şeklini uğruna sıkıntılar çekilen düşünsel değerler belirlemektedir. Ayrıca sıkıntı çekme unsuru, onun hayatını devamlı bir değişim hâline getirmekte ve ona bir hareketlilik kazandırmaktadır. Belki de bu anlayış, kişiliklerini o boyutlara ulaştırmakta ve iki romanına sıcaklık ve canlılık katmaktadır.⁸³

“*Hamsetu Esvât*” romanı okuyucuyu Irak’ın edebî hayatı ve ellilerin kavramları hakkında bilgilendirir. Gâib Ta’mah Fermân 1954 yılındaki demokratik darbeden sonra Lübnan ve Suriye’ye gitmek zorunda kalmıştır. Hâlep şehrinde Arap yazarlar ile buluşmuş ve klasik Arap dilinin tekrar oluşturulmasını amaçlayan “Yeni Edebiyat” grubuna üye olmuştur. Daha sonra çok kısa bir süre kaldığı Kahire’ye dönmüştür. 1957’de yazdığı “*Irak’ta Kara Güç*” adlı eserinde Irak monarşisinin parçalarına değinmiştir. 1956’da “Arap dünyasından Gerçek Hikâyeler” adlı kısa hikâye seçkisini yazarken Mısırlı Mahmûd Emîn’den yardım almıştır. Bu eser edebiyattaki sosyal realizmden farklı olmayan, ancak tam olarak realizm olarak da isimlendirilemeyen fikir ve kavramları içermektedir. Gençlik festivaline katılmak üzereyken, Çin Halk Cumhuriyeti’ne sürülmüştür. Orada bir haber ajansında işe başlamıştır. 14 Şubat 1958’de yapılan ve monarşiyi bitiren darbeden sonra Irak’a geri dönmüş ve bir süre gazetecilik yapmıştır. Fakat çok kısa bir süre sonra Rusya’ya gitmiş ve orada çeviri ile uğraşmıştır. Uzun yıllar Rusya’da yaşamış, ancak yine de Sovyet edebiyatına ya da orada Rus bir kadınla evlendiğine hiçbir yerde değinmemiştir. Yazarın bunu yapmaktaki amacı, bu konuların onun sonraki hayatında bir sorun teşkil edeceğini düşünmesiyle ilgili olabilir.

⁸³ İbrahim, *Siyasî Çalışmalar ve Araştırmalar Merkezi*, 176-177.

Yazarın “*Hamsetu Esvât*” adlı eseri sinemaya; diğer eserleri ise film ve dizilere uyarlanmıştır. Gâib, Dostoyevski, Tolstoy ve Puşkin gibi yazarların eserleri ile diğer birçok Rus eserini Arapça’ya çevirmiştir.⁸⁴

Gâib Ta’mah Fermân 1974 yılında yazdığı “*el-Mehâd*” adlı romanında 1958 yılından sonraki Irak’ı ele almıştır. Bu romanda gurbetçi bir kişi, beş yıl sonra Bağdat’a döndüğünde Bağdat’ı oldukça değişmiş bir halde bulmuştur. Aslında bu Hikâye Irak’a dönen, Moskova’ya geri dönmek için de Irak’ta sadece bir yıl kalan ve 1991’de vefat edene kadar Moskova’da yaşayan yazarın kendi hayat Hikâyesidir.⁸⁵

Sosyal içerikli hikâyeler yazan Mehdî Îsâ eş-Şakr, 1927’de doğmuştur. Eserleri “*Mücrimûn Tayyibûn*” (Bağdat 1954) “*Gadâbu’l-Medine*” (Bağdat 1960), “*Hayrah Seyyide ‘Acûs*” (Bağdat 1986) ve “*Şitâ’ bilâ Matar*” (2000)’dir.

Kader ve insanların gelecekleri konusunu işleyen ve insanların iç duygularını mükemmel bir şekilde tasvir eden Nizâr Selîm 1925 yılında doğmuş 1982 yılında vefat etmiştir. Nizâr Selim, “*Esyâ’tâfiheh*” (Bağdat 1950) ve “*Feyd*” (Bağdat 1952) hikâye derlemelerinden sonra yayıncılık hayatından uzaklaşmış ve 1950’lerin sonuna kadar hikâye alanında hiçbir şey yazmamıştır. 1971 yılında yayımladığı ‘*Rağme Küll Şey*’ adlı hikâye derlemesi Irak hikâyeciliğine istenilen oranda önemli bir katkı sağlayamamıştır. Hikâye alanında 1950’lerin hikâye yazarlarının ikinci ismi olarak Nizâr Selim’i ve uzun yıllar sessiz kalan Muhammed Rûznâmecî’yi görürüz. Muhammed Rûznâmecî’nin ilk başta gazete ve dergilerde yayımlanan hikâyeleri “*Beşer ve Ard ve Zaman*” başlığı altında 1974 yılında yayımlanmıştır.⁸⁶

1950’lerin diğer seçkin yazarı Hâmid Godbân er-Râvî’dir. Onun hikâyelerinin ilham kaynağı Filistin’dir. “*Izâhâhat es-Sitâr*” (1949) adlı hikâyesi yenilenmiş bir milletin tepkisidir. Başka bir ifadeyle, bu dönemdeki Arap milletinin eksikliği için üzülen yazar hayali kahramanları aracılığıyla Arap milleti için bir koruyucu aramaktadır.⁸⁷

⁸⁴ Gâib Ta’mah Fermân, bkz. <http://www.elcinema.com/person/1108063>, (Çev.: Cemal Erdem) Erişim Tarihi: 22/11/2016.

⁸⁵ İbrahim, *Siyasî Çalışmalar ve Araştırmalar Merkezi*, 3.

⁸⁶ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 90-91.

⁸⁷ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 90.

1950'lerin politik dalgalanmalarında farklı tarzlar kullanarak hikâyeler yazan “*es-Sicnu'l-Kebîr*”in (1954) yazarı Sâlih Selmân da burada adı mutlaka anılması gereken yazarlardan biridir.⁸⁸

1956 yılının eylül ayında Dâru'n-Nedîm yayınevi Iraklı yazar Sâlih Selmân'ın “*Kısasun Vakiiyyetun mine'l-Âlemi'l-Arabî*” adlı kitabını çıkarmıştır. Yazar bu kitapta Mısır, Suriye, Ürdün, Lübnan, Sudan, Fas ve Irak'tan bir grup Arap yazarın küçük hikâyelerini bir araya getirmiştir. Bu hikâyelerin tümü aynı yapıdadır. Hikâyelerin yazarları sosyalizm gerçeğinin ilke ve kurallarını gözetirler.

Buna ilaveten bu derlemenin önsözünü iki eleştirmen yazmıştır. Bu eleştirmenler Gâib Ta'mah Fermân ve Mahmûd Emîn el-Âlem'dir. Gâib Ta'mah Fermân'ın Irak'ta; Mahmûd Emîn el-Âlem'in de Mısır'da modern edebiyat tenkidinde önemli bir rolü vardır.

Bu yazarlar sanki çevrelerindeki her şeyin uygun olduğu bir ortamda yeni realizm yazılarını teneffüs etmek için kendi şartlarını hazırlamaya çalışıyor gibiydiler. Bunun sebebi Rus hikâye ve roman çevirilerinin hız kazanması idi. Gazete ve dergiler Anton Çehov, Maksim Gorki ve Olga Kurylenko'nun eserlerine yönelmişti. Bu yöneliş diğer bir taraftan liberal dergilerin ortaya çıkmasına, Suriye'nin Bloudan kentinde yapılan Arap edebiyatçılar konferansında oluşan Arap yazarlar birliğinin oluşumuna ve sosyalizm gerçekliğine tutunan romancıların ürünlerinin basım ve dağıtımına kalkışan liberal yayın evlerinin kurulmasına hizmet etmişti. Buna sanayi alanındaki gelişmeler, işçi sınıfının yardımlaşmasının artması ve kırsal kesimin çocuklarının eğitim, iş ve partilerin kadrosuna katılmak için şehirlere yönelmesi eşlik etmiştir.

Kahvehaneler sanat, hakikat ve edebiyata bağlılık etrafında Hasan Acmî, el-Berlâmân, Ârif Ağa ve el-Emâne'nin tartışmalara tanık olmuştur. Edebiyatla ilgilenen zengin halk, roman ve hikâyeye katkı sağlayıp roman ve hikâyeye yazarlarını farklı alanlara yönlendirmiştir.⁸⁹

1950'li yıllarda Irak'taki siyasî hareketi canlandıran yazarımız Ğânim ed-Debbâğ, “*Daccetün fi'z-Zukâk*” romanında Nûrî es-Saîd'in 1956 yılındaki egemenliğine

⁸⁸ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 91.

⁸⁹ İbrahim, *Siyasî Çalışmalar ve Araştırmalar Merkezi*, 173.

karşı Musul şehrinin savunulmasının sadece bir kısmına değinmektedir. Küçük milliyetçi burjuvazilerin örneğini Halil Hüseyin el-Kavlicî'nin sıkıntısı sayesinde pasif kahramanın kişiliğini ikna edici bir şekilde canlandırabilmiştir. Yazarın bu örneği değerlendirmesi mümkün olmuştur. Çünkü o kahraman, baştan sona kadar cinsel açlıktan, ailesinde yaşanan fakirlikten ve yanlış anlaşılmaktan sıkıntı çekmektedir. Çünkü romandaki fahişe, başkalarını kahramanın homoseksüel olduğuna düşünmeye sevk etmiştir. Kahramanın korku, tereddüt ve serseri tavırları şiddetlice değerlendirilmektedir.

ed-Debbâğ eserlerinde iç monolog, hızlı resimlemeler ve oldukça sivri bir dil kullanmıştır. Ona göre çiftçilik, işçilik ve esnaf gerçeği iyi roman yazımında ele almaya en uygun konulardan bazılarıdır. Bu bir taraftan Debbâğ'ın diğer taraftan da Gâib Ta'mah Fermân'ın inandığı görüşten kaynaklanmaktadır. Küçük burjuvazi örneğinden dolayı özellikle entelektüel ve öncü yazarların bu konuya dalmaları kaçınılmazdır. Bu ele alması ve incelemesi oldukça kolay ve aldatıcı olan bir konudur. Fakat bunlar romansal bir konu için pek de etkileyici değildir. Muhtevası, boyutları ve sınırlı hareketleri ile tek taraflı pasif bir kişilik gibidir. Konuyu bir romanın ele alması yeterlidir. Bütün kaygıları, problemlerin ve inşa etmenin yükünü omuzlarında taşıyan milletin çocuklarının büyük bir kısmı, geri kalan gayretlerini ve sanatsal işlerini, fokurdayan dünyanın gerçeklerindeki çeşitli alanlara vermesi için yola çıkmıştır⁹⁰

Aynı zamanda 1950'ler neslinin gölgesi altında diğer bir nesil yükselmiştir. Bununla birlikte 1958 Devrimi bu faaliyetlerin politikleşmesine neden olmuş ve bu durum hikâye türünü olumsuz şekilde etkilemiştir. 1965'ten sonra Irak hikâyeciliğinde önemli bir iyileşme süreci görünmeye başlar. Bu iyileşme önceki eserlere uzanıp onlarla ilişkilendirilemediği için oldukça yavaş olmuştur.⁹¹

Tarihî romanların Davud Selûm zamanında daha da geliştiği herkes tarafından bilinen bir gerçektir. 1956 yılında "*Bihnem Vedii'nin el-Eyyâm el-Amya ve'n-Nâsu'l-Hamka*" adlı eserini, 1958 yılında da "*'Ahdun Madâ*"yı kaleme almıştır. Yazar bu

⁹⁰ İbrahim, *Siyasî Çalışmalar ve Araştırmalar Merkezi*, 177.

⁹¹ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 91.

eserleriyle Birinci Dünya Savaşı sırasında Irak'taki Arap toplumunu tasvir etmektedir.⁹²

Politika ve toplumsal sorunların yanı sıra işkence, açlık gibi konular da 1958 Devriminden sonra yazılmış hikâyelerde vurgulanmıştır. Devrimden hemen önce ve sonra ortaya çıkan asıl derlemeler şunlardır:

- 'Abd el- Latîf,er-rubay'i'nin *Vefâ el-bu 'esâ* (Basra,1956)
- *Câsim Mahmûd el- cevvi 'nin el-evrâk el-mülevveneh* (Bağdat 1957)
- *Edmûn Sabrî'nin Şicâr* (1957)
- 'Abd el-Vâhid Muhammed'in *Betrişyâ* (1957-1958)
- 'Abd el-Hamîd Hammûdî'nin *Ene 'âtıl ve kisas uhrâ* (1958)
- 'Abd er-Rezzâk el-Hâşimi'nin *'Alâ Sa'id el-kifâh* (1958)
- 'Abbâs el-Câbîrî'nin *Dumû' el-me'âsî* (Necef1958)
- Muhammed Tâhîr'in *Darb el-mürâhekât* (Basra 1958)
- Hâzim Murâd'ın *Tehattemet el-ağlâl* (1959).

Devrimden sonra hikâye alanındaki ilk derleme Gâlib 'Abdurrezzâk'ın "*Memleket eş-Şeyâtîn fî Ahdi'l-Fes ve't-Tuğyûn*" adlı eseridir ⁹³ (1958). Gâlib 'Abdurrezzâk "*Kâleti'l-Eyyâm*" adlı romanında ise 1920 Devriminin sonunda 1941 denemesinin bitimine kadar Irak tarihînin bir bölümünü sınıflandırarak tasvir etmektedir. ⁹⁴

1960'larda ve 1970'lerde hikâyeleri yayımlanan, insanların gerçekliklerine öncelik veren Hudayr 'Abdulemîr (d. 1940)'in ilk hikâye derlemesi 1944 yılında "*Hamâr es-Se'aden*" başlığı altında yayımlanmıştır. 'Avdetu'r-Raool el-Mahzûz (1970) "*Könet Nâhâle*" hikâyesi ve daha sonra "*Haymeh Li'l- Amn Hasan*" (1974-1975) gibi hikâye derlemelerini yayımlayan Hudayr 'Abdulemîr'in hikâye yazmadaki yeteneği diğer hikâye yazarları ile neredeyse aynıdır. Hudayr 'Abdulemîr bazı hikâyelerinde basit cümleler kullanmış ve hikâyenin olayları arasında zayıf bağlantılar kurmuştur. *es-Seyf ve's-Sefîneh*" (Bağdat 1966) eseri ile Hudayr, 'Abdurrahmân Mecîd er-Rubay'î (d.1939), Fâdıl el-Gazzâvî ve Şâkir es-Sukkarî Irak'ın diğer önemli yazarları

⁹² İbrahim, *Siyasî Çalışmalar ve Araştırmalar Merkezi*, 166.

⁹³ YAZICI, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 91.

⁹⁴ İbrahim, *Siyasî Çalışmalar ve Araştırmalar Merkezi*, 181.

arasındadır. ‘Abdurrahmân Mecîd er-Rubay’î’nin hikâye derlemesi “*el-Mevâsimu’l-Uhrâ*” (Necf 1969) teknik açıdan önceki eserlerden farklıdır. ‘Abdurrahmân Mecîd er-Rubay’î ‘nin bu derlemedeki farkı betimleme ve diyaloglardaki başarısıdır. Belki de en başarılı eseri 1974 yılında yayımladığı “*‘Uyûn fî’l-Hilm*” (Şam) adlı eseridir. Daha öncekilerle kıyaslandığında teknik ve şekil açısından yazarın bu eseri üstünlük gösterir. “*es-Seyf ve’s-Sefîneh*” (Bağdat 1966), *ez-Zill fî’r-Ra’s* (Beyrut 1968), “*Vücûh min Rihleti’t-Te’ab*” (Necf 1969), “*Zâkiratu’l-Medîne*” (Bağdat 1975) “*el-Huyûl*” (Tunis-Libya 1977) “*el-Efvâh*” (Beyrut 1979), “*Sırru’l-Mâ’*” (Beyrut 1983), “*Sauleh fî Meydân Kâhil*” (Beyrut 1984) ve “*Nâr li Şitâ’l-Kalb*” (Beyrut 1986) ‘Abdurrahmân Mecîd’in diğer eserleri arasındadır. Ayrıca dikkat etmeliyiz ki Şâkir es-Şükkerî’nin ünü ile ‘Abdurrahmân Mecîd ve Fâdıl el-Gazzâvî’nin ünü Irak sınırlarını geçmiştir.⁹⁵

Irak’ta hikâyeciliğin gelişmesine önemli katkıları bulunan Muhammed Hudayr’ın adını da burada anmalıyız. İlk hikâyesi “*el-Ard Sekaymâhâ*” (el-Hadâratu’l-Bağdâdiyye Dergisi, 6.sayı, Temmuz 1960) başarılı bir gelişim olarak kabul edilmemiştir. Bununla birlikte, “*el-Memleketu’s-Sevdâ’*” adlı derlemesi kendi tarzına göre önemli bir eser olarak kabul edilir. “*Elki mâ fî yedike*” (1970) ve “*Uğniye’l-Eşcâr*” (1977) gibi hikâye derlemeleri yazan Muâffik Hıdır, farklı konuları ile farklı kişileri incelemesi ile bu alanda önemli karakter olduğunu ispatlamıştır.⁹⁶ “*el-Medînetü tahte dîn er-Rîcale*” adlı romanında Muâffik Hıdır 1956 yılında üç düşmanın Mısır üzerindeki etkisini Irak’ta tasvir etmektedir. Bir diğer romanı olan “*el-İğtiyâl ve’l-Gadab*”da Muâffik Hıdır, Abdusselâm Ârif yönetiminin son iki senesi üzerinde durmaktadır. “*el-Eyyâmu’l-Mudîe*” adlı romanı ile Şâkir Câbir ise; bu eserinde 1952 yılında Divâniyye ve Bağdat’taki hayatın bir bölümünü ifade eder. “*Medâru’l-Eşyâ’l-Merfûda*” romanının yazarı olan Süleymân el-Bekrî, romanında 1956 ve 1958 Temmuz Devrimi arasındaki dönemi ele almaktadır. “*el-Mübâdûn*” romanının yazarı Hişâm Tefik er-Rukkâbî, eserinde 1957 yılının ocak ayında meydana gelen olaylar için sahne olarak seçilen Badra şehrini ve krallık zamanındaki zulme karşı sürgün edilen direnişleri anlatmaktadır. Son olarak ‘Abdurrahmân er-Rebî’î adlı yazarımız sanki 1967 Haziran ile 1968 Temmuz arası Irak’ta geçen genel durumu düzeltmek için yazılmış olduğu düşünülen “*el-Enhâr*” romanında, daha sonra Nasriyye şehrini “*el-Kamer ve’l-Esvâr*”da

⁹⁵ YAZICI, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 91-92.

⁹⁶ YAZICI, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 92-93.

roman olayı için temel olarak benimsemektedir. Yazar 1947-1952 arasındaki tarihî dönemi Irak ordusunun Filistin'e ilerleyişini ve Portsmouth antlaşmasını ele almıştır.⁹⁷

Irak'ın diğer hikâye yazarları arasında şu isimleri görürüz: 'Abdullah el-Yâzîrî ve eseri "*Kânet 'azrâ*" (Bağdat 1952), 'Abd Kâmil Mûsâ Kîrîdî (d.1940) *Gâzi el. 'abbâdî* (d. 1935) 'Adnân Ra'uf ve eseri *Efkâr er-racul et- tevîl*, Ahmed Hâlef ve eserş Müzheh fî Şevâri' Mehcûrah, 'Abd er-Râzîk elmetlabî' (d. 1943) ve eseleri "*Şecerat el-mesâfât*" (Bağdat 1979), "*Kâ'înat leyliyyeh*" (Bağdat 1983), Latif Nâşîr Hüseyin, Hasan Ahmed Latif, 'Ali en-Nâzır, Emced Tefvîk ve eseri "*es-sele... es sele ve el cebel el-ebyed*" Nizâr 'Abbas, 'Abd er-Rezzak en Nâşîrî, 'Aziz et- temimi (d 1965) ve eserleri "*Nüşûş*" (Bağdat 1992) ve "*Temîmet el- Mi'âd*" (Beyrut 2000), Haseb Allâh Yahyâ Diyâ' Hudayyir, Celil el-Kaysî, 'Âdil 'Abdulcebbâr Yûsuf el- Haydâri, Madrid'de yaşayan 'Abd el-Hâdî Sa'dûn ve eserleri "*el-Yevm yertedi Bedleh mülettahah Bi'l ahmer*" (Şam 1996) ve "*İntihâlât 'â'ileh*" (2000) İspanya'da yaşayan Muhsin er-Ramlî (d 1967) ve eserleri "*Hediyet el-Karn el Kâdîm*" (Ürdün 1995), "*Evrâk ba'ide 'an Dicle*" (Ürdün-İspanya 1998), "*Cumâh el-lâmi ve Ârif Alvân*"⁹⁸

Günümüzü tasvir edip anlatan yazarımızın adı İsmâîl Fahd İsmâîl'dir. 1967'deki Filistin direnişinin ortaya çıkışından sonraki dönemler için 1973 Ekim savaşının ortaya çıkardığı incelemeyi, Filistin silahlı direnişinin geçirdiği merhâleleri ve onunla ilgili olarak işleyen Arap siyasetini yazmaya başlamıştır. Daha sonra 1976'da son Lübnan savaşı sırasında Lübnan'da Milli Kurtarma Bakanlığı oluşturmaya uğraşan Lübnanlı siyasetçi Reşît Kerrâmî'nin o dönemde başından geçen olayları kaleme almıştır.⁹⁹

İsmâîl Fahd İsmâîl "*ed-Difâfu 'l-Uhrâ*" adlı romanında işçi sınıfına yönelmiştir. Eserde karakterler belirli bir sınıf kimliğinin kalıcı üyeliğini elde etmiştir. Ana karakter, eserde devrimci ve işçi sınıfının bağımsızlığının ve gelişmenin, düşmanlarına karşı mücadele için yeterli olduğu sonucuna varmaktadır. Ona en yakın olan bir diğer yazarımız ise 'Abdurrezzâk el-Matlâbî'dir. "*ez Zâmiûn*" adlı romanında yazar kuraklık krizi ile karşılaşan fakir çiftçilerin hayatını ele almaktadır. Romandaki köylülerin bir kısmı daha sonra göç etmekte; bir kısmı da ölmektedir. Romanın kahramanı olan Hâşim

⁹⁷ İbrahim, *Siyasî Çalışmalar ve Araştırmalar Merkezi*, 181.

⁹⁸ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 93.

⁹⁹ İbrahim, *Siyasî Çalışmalar ve Araştırmalar Merkezi*, 182.

ve babası da köyde kalmakta ısrar ederek yaşamlarına orada devam etmektedir. ‘Abdurrezzâk el-Matlâbî’nin ikinci romanı ise; “*el-Eşcâr ve’r-Rîh*”dır. Bu eser 1958 Devriminden sonra bir köyde ortaya çıkan sosyal ilişkiler ortamını ele almıştır.

Son olarak ‘Abdurrezzâk el-Matlâbî’nin üçüncü romanı olan “*er-Râhilûn*”da yazar, Güney Irak’ın bir köyünde ekonomik ve sosyal ilişkileri canlandırmaya çalışan bir köylüyü anlatmaktadır.¹⁰⁰

Aynı zamanda Iraklı bayan yazarlar da Irak hikâyeciliğinin gelişiminde önemli işlere imza atmışlardır. Bu önemli isimlerden bazıları şunlardır: Hikâye seçkileri kaleme alan Dizi el-Emîr ve eserleri; “*el-Beled*”, “*el-Bâid ellezi Tuhibbu*”, “*Devvâmetu’l-Hubb ve’l-Kerâhiyyeh*”, “*Cirâhah li Tecmîli’z-Zaman*”, “*‘Alâ lâ’ihat el- İntizâr*”, “*Sümme Ta’üd el-Mevceh el-Beytu’l-‘Arabi’s-Sa’îd ,Vu’üd li’l-Bey*” Buseyne en Nâşîrî (d. 1947) ve eserleri “*Hidveh Hisân*” (Bağdat 1974), “*Mevt İlâh el-bahr*” (Kahire 1977), “*Müftî es-serdin el-mu ‘alleb*” (Bağdat 1990) ve “*Vatan âhar*” (Kahire 2001), “*İlhâm ‘Abd el-Kerim, Neyy Muzaffer, Süheyleh el-Hüseyni, Sâlimeh Sâlih, latifeh ed Deylemi Belkas Ni’meh el- ‘Aziz ve Süheyleh Dâvûd*.”

Buseyne en-Nâşîrî’nin *Vatan âhar* hikâye derlemesinde yer alan *Vatan âhar* hikâyesinde başka bir ülke aramak için sahip olduklarını satan genç bir adamın hikâyesini anlatır. “*Gurfah fî Funfuk rahîs*” hikâyesinde sarhoş bir adamın endişeleri, korkuları ve hayallerini konu alır. Hikâyedeki en ilginç konulardan biri kahramanın iç dünyasını sunmak için yazarın yaptığı psikolojik analizin mükemmelliğidir.¹⁰¹

Diğer Arap ülkelerinin kadın hikâye yazarları ile kıyaslandığında Irak’taki kadın hikâyecilerin de oldukça başarılı olduklarını söylemek mümkündür.¹⁰²

¹⁰⁰ İbrahim, *Siyasî Çalışmalar ve Araştırmalar Merkezi*, 180.

¹⁰¹ Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 93-94.

¹⁰² Yazıcı, *The Short Story in Modern Arabic Literature*, 94.

SONUÇ

1989 yılında Türk valisi olan Mithat Paşa Irak'ta makinelerle donanmış bir matbaa kurmuştur. Bu sayede gazeteler düzenli bir şekilde çıkarılmaya başlanmıştır. 1908 yılında Osmanlı devletinde meşrutiyetin ilan edilmesi ile Irak dâhil bölgedeki ülkelerde gazetelerin sayısı artmıştır. XIX. yüzyılın sonlarına doğru okuyucu kitlesindeki bu artış yeni yazarların ortaya çıkmasını sağlayarak öykü ve romanın yazılmasının yollarını açmıştır.

XX. yüzyılın başlarında Irak'ta akla ilk gelen eser Suleymân Feydî el- Mavsilî'nin "*er-Rivâyetü'l-İkâziyye*" (1919) adlı eseridir. Irak'ta yayımlanan ilk modern hikâye ise Mahmûd Ahmed es-Seyyid'in "*Fî sebil ez-zevaç*" (1921)dir. Abdullah eş-Şehâbî, Enver Şa'ul, Zun'nun Eyyûb, Şâdikî, Abdulhakk Fâdıl, Şâlûm Dervîş gibi isimler o dönemde hikâyeye modern bir şekil vermeye çalışan diğer yazarlardır.

II. Dünya Savaşından sonra romantizmin gücü azalmıştır. Hatta romantizm ile realizm birbirine karışmıştır. Bu duruma örnek olabilecek yazarlarımız ise Selîm Mübârek, Fuâd Kandîl ve Şâkir es-Sa'îd'dir.

1941 yılında eserlerini yazmaya başlayan Abdulmelik Nûrî "*Neşîdu'l-Ard*" (1954) derlemesi ile iç monoloğa önem veren sosyolojik hikâyeler yazmıştır. Abdulmelik Nûrî kendisinin yayımladığı "*el-Edîb*" dergisinde daha önceki yazarların uygulamadığı farklı bir metot uygulamıştır. Bu dönemde öykü alanında öğeler ekleyerek eserlerinin canlılığını uzun bir süre ayakta tutabilmeyi başarabilmiştir.

Iraklı yazarlar, öykülerinde ve romanlarında okuyucularına bazen konferans tarzıyla bazen de diyalog tarzı ile seslenebilmeyi başarmışlardır. Yine bazı yazarlar yazılarında yaşadığı dönemim sorunlarından, yabancı işgallerden, fakirlikten, cahillikten, zayıflıktan bahsetmişlerdir. 1970'li yıllara doğru Irak'ta son dönemlerde yazarların gelenekten kurtularak farklı bir şekilde politik ve toplumsal konuları işlediği görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ş., *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.
- Allen, G., *Intertextuality*, Routledge, London/New York 2000.
- Amerikan Nebula Ödülleri, https://tr.wikipedia.org/wiki/Nebula_Ödülü . Erişim Tarihi: 27/12/ 2016.
- Aydın, C.A., *Necîb Mahfûz'un "Yankı" Adlı Kısa Hikâyesi*, s.14 <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/iusarkiyat/article/viewFile/1023009479/1023008788>, Erişim Tarihi:16/06/2017.
- Bulak Matbaası, <http://www.İslâmansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=d060389>, Erişim Tarihi: 07/07/2016.
- Bustânî, B., www.İslâmansiklopedisi.info/dia/pdf/c06/c060324.pdf, Erişim Tarihi: 11/10/2017.
- Çatal, H., *Cibran Halîl Cibran ve Öykücülüğü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2011.
- Çetişli, İ., *Metin Tahlillerine Giriş/2*, Akçağ Yayınları, (2.Baskı), Ankara 2009.
- Demirci, G., *Mısır Edebiyatında Kısa Hikâye*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2014.
- Ekberî, H., *Modern Arap Romanı: Kökleri-Gelişmesi-Eğilimleri - 3: Modern Arap Hikâyeciliğinin Oluşum Dönemi*. (Çev.: Murat Göçer), <http://www.40ikindi.com/edebiyat/oku.php?id=3000> Erişim Tarihi: 04/09/2016.
- Emekli, İ., "Mahmûd Teymûr'un Nidâu'l-Mechûl Adlı Romanı Üzerine Bir İnceleme", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2012 16 (1), 302. ss
- Emekli, İ., *Abdurrahman Munîf (Hayatı, Edebî kişiliği, Eserleri ve en-Nihâyât Adlı Romanın İncelenmesi)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2006.
- Emekli, İ., *Çağdaş Suriye Romancılığında Halîm Berekât ve Toplumcu Gerçekçi Romanlarının Çözümlemesi* (Yayımlanmamış Doktora tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2013.

Er, R., *Modern Mısır Romanı*, Hece Yayınları, Ankara 1997.

et-Talib, Ö., *Irak Romanında Realist Yönelme*, Yayınevi, Beyrut 1871.

First person omniscient point of view [Birincil Şahıs anlatımı],
<http://study.com/academy/lesson/point-of-view-in-fiction-first-person-third-person-more.html>, (Çev.: Cemal erdem) Erişim Tarih: 17/12/2016.

Foreshadowing, [Önceden İma Etme] www.dictionary.com/browse/foreshadowing
 Erişim tarihi: 01/02/2016.

Gâib Tâmah Ferman, <http://www.elcinema.com/person/1108063> , (Cev.: Cemal Erdem)
 Erişim Tarihi: 22/11/2016.

Glicksberg, C. I., *The Sexual Revolution in Modern American Literature*, Nijhoff 1971.

Güler, G., *Yûsuf El-Ka'îd'in Yahdus fî Mısır El-Ân Romanının Şekil ve Muhteva Bakımından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2014.

H. Lass, A., *100 Büyük Roman I*, (Çev.: Nejat Muallimoğlu), 5. bs. Ankara 2003.

Hafız, S., "Modern Arap Kısa Öyküsü", (Çev.: Azmi Yüksel), *Nüsha Dergisi*, yıl. III, Sy.9, Bahar 2003, 2-3.

Harmancı, H., *Abdurrahman Munîf'in el-Eşcâr ve İğtiyâlu Merzûk Adlı Eserinin Teknik ve Tematik Yönden İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2013.

TDK, "Hikâye", *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1988.

"Hikâye", *Yeni Rehber Ansiklopedisi*, <https://rehber.ihya.org/yenirehber/hikaye.html>.
 Erişim Tarihi:16/06/2017

Hopkins, S., *Girl Heroes: The New Force In Popular Culture*, [Kız Kahramanlar: Popüler Kültürde Yeni Askerî Güç] Pluto Press, Annandale NSW 2002.

İbrahim, S., *Siyasî Çalışmalar ve Araştırmalar Merkezi*, Arap Siyasî Çalışma ve Araştırmalar Merkezi, (Araştırmalar Dizisi), Katar 2012, 171-172.

İbrahim, S., "Siyasî Çalışma ve Araştırmalar Merkezi", *Tebeyyun Dergisi*, sy.2, Katar 2012.

- Kandil, Fuâd, (Çev.: Cemal Erdem) http://www.arabworldbooks.com/authors/fouad_kandil.htm, Erişim Tarihi: 14/10/2016.
- Karabela, N., “Arap Edebiyatında Tarihî Romanın Ortaya Çıkışında Milliyetçilik Düşüncesinin Etkisi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 22, Yıl: 2015/2, s.187.
- Korkmaz, B., *Necip Mahfûz'dan Bir Mısır Devrimi Romanı: Karnak Kafe*, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi tsz., s 2.
- Kut'ül Amare, <http://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/iste-kutul-amare-zaferi/2>, Erişim Tarihi:19/11/2017
- Küçük, L., *Osmanlı Vergi Hukukunda Avarız Kavramı ve Avarızın İdaredeki Rolü*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- Landau, J. M., *Modern Arap Edebiyat Tarihî (20. Yüzyıl)*, (Çev.: Bedrettin Aytaç), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.
- Lass, A. H., *100 Büyük Roman I*, (Çev.: Nejat Muallimoğlu), 5. bs. Ankara 2003.
- Novel, [Roman] <http://www.merriam-webster.com/dictionary/novel> (Çev.: Cemal Erdem), Erişim Tarihi: 01/02/2017
- Oedipus kompleksi, <http://www.libidodergisi.com/oedipus-kompleksi/>, Erişim Tarihi: 06/06/2016
- Roman, <http://www.tdk.gov.tr/index.php> , Erişim Tarihi: 10/04/2017
- Roman, <http://roman.nedir.org/> , Erişim Tarihi: 06/06/2016
- TDK, “Roman”, *Büyük Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1981.
- Sawaie, M., “Rifâ a Râfi'î et-Tahtâvî ve Modern Arap Edebiyat Dilinin Leksikolojik Gelişimine Katkısı”, (Çev.: Şener Şahin), *Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14 (2), 2005, 162.
- Steinberg, R.E., *The Stream-Of-Consciousness Technique in the Modern Novel [Modern Romanda Bilinç Akımı Tekniği]*, Kennikat Press, Port Washington 1979.
- Stream of consciousness [Bilinç Akışı], https://tr.wikipedia.org/bilinç_akışı. Erişim Tarihi 12/07/2016

- Fazlıoğlu, Ő., “Tâhâ Hüseyin”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 1988, Cilt: 39, 377.
- Akkan, E., “İrak”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 1988, Cilt: 19, 83-85.
- Ütopya, <http://www.merriam-webster.com/dictionary/utopia> Erişim Tarihi: 23/06/2017
- Yazıcı, H., *el-Faslu's-Sâlis er-Rivâyetu'l-Arabiyyetu fî'l-İrak*, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/10523> s. 159.
- Yazıcı, H., “Hikâye”, *DİA*, XVII, 479-480.
- Yazıcı, H., *The Short Story in Modern Arabic Literature*, General Egyptian Book Organization, Kahire 2004, 81-82.
- Yıldız M., “Nobel Ödüllü Yazar Necîb Mahfûz'un el-Liss ve'l-Kilâb Adlı Romanı”, *Nüsha*, Yıl: II, Sayı:5, Bahar 2002, 24.
- Yılmaz, N., “Mahmûd Teymûr Hayatı ve Edebî Kişiliği ve Eserleri”, *Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 25, Erzurum 1999, 205-206.
- Zeydan, C., (Çev.: Muharrem Çelebi) <http://www.İslâmansiklopedisi.info/Corci>
Zeydan maddesi Erişim Tarihi: 06/07/2017

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Tuğba ERDEM
Doğum Yeri ve Tarihi	Kayseri, 05.03.1985
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (2008-2012)
Yüksek Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (2013-)
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce, Arapça
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	Erzurum Büyükşehir Belediyesi, Halk Eğitim Merkezi (2013-2014) MEB (2014-)
İletişim	
E-Posta Adresi	erdem-erdem@outlook.com
Tarih	